

احمد ھادی مقصودی ♦

هلال

♦ (احکام شرعیہ) مجموعہ سینک (۶) جی جز ئیدر

دینی بایراملر وتاریخی کونلر خصوصندہ.

اِذَا عَمَّ عَلَيْكُمْ الْهَلَالُ فَاقْدِرُوا لَهُ *

س ۱۳۲۳ ھ
۱۹۰۶

КАЗАНЬ.
ГОРОДСКОЙ ПАСЕЖЪ.
Лито-Типографія И. Н. Харитоновъ.
1905.

مكتبة مقصودهده اوشبو كتابلر صاتلمقدهدر :

(۱) (معلم اول) اصول مديه اوزره ترتيب ايدلمش القباى تركيدر . بو القبا ايله ۷ نچى يفشلك بالانى ايكي آى اچنده تركيچه اوقۇرغە هم يازارغە اؤيره تمك مكندر . اوقۇ تو اوصوليني اؤيره نكە هيچ حاجت يوقدر . كتابنڭ اوزيني كورگانده نيچك تعليم قيلناچغيني هر كم آڭلارلقدر . قازان ، كيرمان ، حاجى طرخان ، اوفى ، اورينبور ، قازاقستان ، تركستان ، داغستان ، سيبيريه ، جونقاريه وقاشغار طرفلرنك جديدى وقديبى مكنبرنڭ كوبسنك بو القبا قبول ايدلمشدر . بهاسى (۱۰) تييندر .

(۲) (معلم ثانى) اصول تحريكه اوزره ترتيب ايدلمش القباى عربيدر . بو القباى معلم اولنى اوقۇب تمام ايشكان بالارغە ، قرآننى درست وتيز اوقۇمغە تۇشندر مك اۇچۇن تعليم ايدلور . بونڭ آخرنده (۳۰) قدر فسقا سوره لر بالالار اوزلرى طانۇب اوقۇرلق درجده ايرى حرف وحركات ايله آچق شكلده طبع ايدلمشدر . بر آى اچنده بو القباى اولندن آخرينه قدر اوقۇغان بالاغە طوغرى قرآن كريمنى تعليم قيلنا باشلانور . . بهاسى (۷) تييندر .

(۳) (قرات قران) بو كتابده قرات عربيه وتجويد قرآن حكملرى بيك آچق صورتده بيان قيلنمشدر . استاذدن قرات ايتمه كان و علم تجويدنى اوقۇماغان كشى ده ، بو كتاب ايله قراتىنى درستله مك مكندر بهاسى (۷) تييندر .

(۴) (مشق خط) شاگردلرنى حسن خطقاعده لرى بويىچه ماتور يازارغە اؤيره تمك اۇچۇن ترتيب ايدلمش مشق اورنمگيدر . بو اورنمك نڭ اۇستينه يوقا كاغد قويۇب ، قماش قلم ايله ياكه قيقق تيمر قلم ايله ياكه باتسى وقيقق بونلمش كارانداش ايله تكرار يازا يازا بالالرنڭ يازولرى بيك تيز گوزه للفنهدر . يازونى مشقى يازا بلمه كان الوغ كشىلرده اوشبو مشقنامه ايله گوزهل و مشقى يازارغە اؤيره تمك ييگلدسر بهاسى (۷) تييندر .

(۵) (عقائد، ۶) (طهارت، ۷) (نماز، ۸) (جماعت، ۹) (روزه، زكات و حج) مكنبلر اۇچۇن ترتيب قيلنمش مسائل دينيه رساله لريدر ، كه قايمو مسئله لر حقتده اولدقلىرى اسملرندن معلومدر هر برينڭ بهاسى (۵) تيين و مجموعى (۲۵) تييندر .

(۱۰) (هلال) دينى بايراملر ، تاريخى كۇنلر وتقويملر خصوصنده . . بهاسى (۵) تييندر .

(۱۱) (معاش) عادى معيشتنك هر بر كيمسه ادا قيللق لازم اولان شرعى عمل وادبلر خصوصنك (۵) ت .

(۱۲) (شريعته) ابتدائى مكنبلرنڭ (۴) نچى صنف شاگردلرى اۇچۇن ترتيب ايدلمشدر . بو كتابك اسلام ديننده فرض ، واجب ، سنت ، مستحب ، حلال و حرام يا مكروه بولغان عمللرنڭ هر برسى اجمالا سانالمشدر . شريعت حكملرينڭ هر برسندن اجمالا خبردار بوليم ديگان الوغ كيمسهر اۇچۇن ده بيك فائده لى بر كتابدر بهاسى (۱۰) تيين .

(۱۳) (عقائد منظومه) نظملى معتقدات رساله سييدر . بالارغە (ادبى مقالمر ايله) حفظ قيلدر مق اۇچۇن ترجمه قيلنمشدر بهاسى (۵) تييندر .

(۱۴) (عبادات اسلاميه) بو كتابده اسلام ديننده مامور بولغان عمل وعبادتلرنڭ هر برسینڭ حكملرى سؤال وجواب طريقه لره تفصيلا بيان قيلنمشدر . مكتب شاگردلرى اۇچۇن ده ، الوغ كيمسه لو اۇچۇن ده ، فائده لى كتابدر بهاسى (۳۰) تييندر .

احمد ھادی مقصودی

هِلَالٌ

♦ (احکام شرعیہ) مجموعہ سینک (۶) نچی جز ئیدر

دینی بایراملر وتاریخی کؤنلر خصوصندہ.

اِذَا عَمَّ عَلَيْكُمْ الْهِلَالُ فَاقْدِرُوا لَهُ ❁

س ۱۳۲۳ نہ
۱۹۰۶

Дозволено цензурою С.- Петербурзь, 30 мартъ 1905 г.

КАЗАНЬ.
ГОРОДСКОЙ ПАССАЖЪ.

Лито-Типографія И. Н. Харитоновъ.

1905.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ *

آیة کریمه : « یَسْئَلُونَكَ عَنِ الْاِهْلَةِ ، قُلْ هِيَ مَوَاقِیتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ » (سورة البقرة، مآلی : « ای محمد، سیندن آینك كورنشرلی حقنده سؤال قیلالر . سین آنلرغه ئهیتکل که آینك كورنشرلینك اوزگار ووی آدملرگه و قتلرنی حسابلامق و حج و قتلرنی تعیین قیلماق اۇچۇندر . »

حدیث شریف : « اِذَا عَمَّ عَلَيْكُمْ الْهَلَالُ فَاقْدُرُوا لَهُ »

معناسی : (اگردە بۇلۇت قاپللو سببلی سزگە یاڭغا آی كورنمەسە ، سز آی كۇنلر نك قدر وچاماسی ایله حساب قیلكنز)
هلال .

هلال دیمك - یاڭغاتوغان آی دیمكدر . هر آینك آخرغی كۇننك كیچ قۇیاش بايغاندن صوڭ آینك قۇیاشقه قاراب طۇرغان نورلی طرفی بیر یوزینه نچكە گنه آلتۇن اوراق كبی بولۇب كورینهدر . اۇشبوقتك آی (هلال) ديب آتالۇر . هر وقتك بر كۇن كیچ یاڭغا هلال طوغانی كورنسه ، شول كۇننك قۇیاش بايغان وقتندن یاڭغا آی باشلانادر . شول كیچ یاڭغا آینك بر چى كیچى و آنك ایرته گوسى كۇن بر چى كۇنى بولادر . شول كۇنندن باشلاب هر كۇن هلال نك نورى آرتۇب اورتاسى كیكایه بارادر . آینك اولگى آتناسى كیچنده آی یارتى توگەرەك رهوشنك كورینۇب ایكنچى آتناسى كیچنده بۇتۇن توگەرەك رهوشنده قۇیاش كبی نورلی بولۇب كورینهدر . بو وقتده آی (بَدْر) ديبۇب آتالۇر . بدر كۇنندن صوڭ آینك نورى كیمى باشلاب ۳ چى آتناسى طولغانده ينه یارتى توگەرەك رهوشنده بولۇب قالادر . ۴ چى آتناسى طولغانچى كیمى كیمى آی ينه اوراق آلدنن غنه كورینهدر . ۴ چى آتناسى طولغانده آی نك نورلى طرفی قۇیاشقه تابا قاراب طۇردیغىنن بیر یوزینه آی عادتی كوز برله هیچ كورنمیدر . هلالنك كورنشى هر آی صاین اوزگارمكلگى ایسكى زمانلردن بیرلى آدمیلر نك آیغه اعتبار ایله عیبسنۇب قاراملرینه سبب بولمىشدر . هر بیرده آتنانك ییدی كۇنندن حساب قیانمقلى ده ، هر ییدی كۇنده آینك كورنشى اوزگار ووی سببندن حاصل بولمىشدر . كوك یوزنده هلال كورنكده ، هر بیرده انسانلر آڭكا محبت ایله

قارامقەدەر لىر . ھالال ھەر كۈن آرتاچق بىر نىرسە بولغانلىقىدىن بىر الوغاش باشلاغان كۈندىكى كىچىدە ھالال كور نىكىلىگىنى كوب خىلقلىرىنىڭ قىلغىنى قىلغىنى يورامقەدەر لىر . اۋشبو سىبىدىن الوغ وكىرەكلى اشلىرىنى آي باشنىك باشلامق كوب بىردە عادت ھىكىمەتتەدر . قارا كىشى كىچىلەر دە لاجورد (*) تۇسلى كوك يۈزىدە يۈلدىز لىر آراسىدە ھالالنىڭ آلتۇن اوراق كىبى بالقۇب طۇرمقلىقى ھىر صاف كوكللى كىسە اۋچۇن گۈز لىر كور نشىر . آي ياقىمىلى كىچە نىڭ قۇياشلى كۈندىز دن سىر و تماشاشا اۋچۇن كوكللىرەك بولمقلىقى ھىر كىمەنڭ معلومىدەر .

اھل اسلام اۋچۇن آي و ھالالنىڭ اعتبارى طاغى دە آرتقىر . چۈنكى بۇتۇن دىيادەغى اۋچۇن يۈز مىليون قىر اھل اسلامنىڭ ھىر قايوسى يل و آي حسابلىرىنى ، بايراملارنى ، روزە ، زكات و ھىج كىبى وقتلى عبادتلىرىنى آي يۇرشى و ھالال كورنىشى ايلە حسابلاپ يۇرتىمىدەر لىر . مىسلمان شىر لىر نىدە و مىسلمان آللىرىدە ھىر مۇھىم دە مسجىد مەنار لىرى آلتۇنلى ياكۇمۇشلى ھالال رەوشى ايلە زىننەل نەشىلەر دەر . اسلام مەلىكىلەر نىدە ھالال رەوشى علامەت رەسمىيەدىن سانالۇب عاملىرى و دىوانخانە لىرى و رەسمى كاغىد لىرى ھالال شىكلى ايلە بىزەلمىدەر لىر . اۋشبو سىبىلەر دن ھالال رەوشى جەمىع اھل اسلام قارىشىدە اسلام دىنىنىڭ (علامەت رەسمىيە) سى ايتۇب اعتبار قىلىنمىدە و شول جەھەتتىن ھالال اوزى دە مىسلمانلار كوزىنە مەقس و مەرغوب بولۇب كورنىمىدەر .

يىللىر اھل اسلام قارىشىدە ايككى تۇرلى حساب قىلىنمىدەر : بىرى قۇياش يۇرشى ايلە حساب قىلىنغان قۇياش يىللىرىگە (سەنە شەمسىيە) دىيۇب آتالمىدەر . ايككىنچىسى آي يۇرشى ايلە حساب قىلىناتۇرغان آي يىللىرىگە (سەنە قەمىرىيە) دىيۇب آتالمىدەر . اۋشبو ايككى يىللىرىنىڭ كون حسابلىرى دە آي حسابلىرى دە بىر بىرىنىنە اۋخىشامىدەر . شول سىبىدىن ھىر بىرىنىڭ حسابىنى آيرۇب آيرۇب بىلەك تىيىشلىدەر .

سەنە شەمسىيە .

بىرىنچى شەمسىيە اچىدە (۳۶۵) كۈن بولادىر (**) مگر دورت يىلنىڭ بىرى گنە (۳۶۶) كۈندىن حساب قىلىنۇب (كىبىسە يىل) يعنى (طولى يل) دىيۇب آتالمىدەر .

(*) لاجورد كۆك تۇسلى لازور طاشى دىر كە قىمەتلى طاشلاردىن دەر .

(**) سەنە شەمسىيە حەقىقەتتە (۳۶۵) كۈندە (۵) ساعەت دە (۴۸) دىققەتتە (۴۶) ئاينەدەر .

ھەرسنە شەمسىيە نىڭ كۈنلىرى (۱۲) آيغە بۆلۈنمىشەركە : يانۋار (۳۱) كۈندىن ،
 فېۋرال (۲۸) كۈندىن ، (كېيىنە يىلدە ۲۹ كۈندىن) ، مارت (۳۱) كۈندىن ، آپرىل
 (۳۰) كۈندىن ، ماى (۳۱) كۈندىن ، ايمون (۳۰) كۈندىن ، ايبول (۳۱)
 كۈندىن ، آۋگوست (۳۱) كۈندىن ، سىنتەبىر (۳۰) كۈندىن ، اوكتەبىر
 (۳۱) كۈندىن ، نويەبىر (۳۰) كۈندىن ، دىكەبىر (۳۱) كۈندىن حساب
 قىلىنمىقەدرلەر . سەنە شەمسىيە لىرى نصرانىلەر ھىسى ئىلىھە السلام طوغان
 يىلدىن باشلاپ حساب قىلىمىقەدرلەر . مۇسلمانلار ئۇچۇن مۇھەمەدىئە الصلاۋە والسلام نىڭ
 طوغان يىلدىن باشلاپ حساب قىلىمىقەدرلەر . نصرانىلەر ھىسابى
 (تارىخ عىسوى) و مۇسلمانلار ھىسابى (تارىخ مۇھەمەدى) دىيۇب آتالۇر .
 ئۇشبو كىتابنىڭ يازغان يىلى تارىخ عىسوى ھىسابى بويىچە (۱۹۰۰) نچى يىل
 و تارىخ مۇھەمەدى ھىسابى بويىچە (۱۳۳۰) نچى يىل ايدى . ھازىر بو كىتابنى
 سز او قۇغان يىل تارىخ عىسوى ھىسابىچە دە تارىخ مۇھەمەدى ھىسابىچە دە نىچە نچى يىللىر
 ايكانىنى اوزگىز ھىسابلاپ بلۇرسىز .

مەككە بىكى تارىخ يىللىرىنىڭ آراسىدە آيرما (۵۷۰) يىللىرى . چۈنكى
 پىغمبەرمۇ مۇھەمەدىئە السلام تارىخ عىسوى نىڭ (۵۷۰) نچى يىلدىن ۲۷ نچى يىلدىن
 دىئاغە كىلىشىدۇر . شول سەبەبىدىن تارىخ عىسوى يىللىرىدىن (۵۷۰) يىل كىمەتلىسە ،
 تارىخ مۇھەمەدى يىلى مەلۇم بولۇر . تارىخ مۇھەمەدى يىلى (۵۷۰) يىل آرتدىرسە ،
 تارىخ عىسوى يىلى مەلۇم بولۇر . سەنە شەمسىيە لىرى نىڭ باشلىرى اولز مانلار دە بىرى
 مارتىدىن حساب قىلىنمىقەدرلەر ايكان ھازىر بوز ماندى نصرانىلەر ھىسى نىڭ طوغان
 كۈنلىرىدىن يەنى بىرىچى يانۋاردىن حساب قىلىمىقەدرلەر . تارىخ كىتابلىرىدە
 ساتاشماس ئۇچۇن تارىخ مۇھەمەدى ھىسابىدىن دە بىرىچى يانۋاردىن ھىسابلامىقەدرلەر .

سەنە قەبرىيە .

بىرىنچى قەبرىيە اچىدە (۳۵۴) كۈن بولادۇر (*) مۇگىر اوچىلنىڭ بىرىنچى كۈنى
 (۳۵۵) كۈندىن حساب قىلىنادۇر . سەنە قەبرىيە كۈنلىرى دە سەنە شەمسىيە كۈنلىرى كېيى
 (۱۲) آيغە بۆلۈنمىشەركە : مۇھرم (۳۰) كۈندىن ، ھىجر (۲۹) كۈندىن ، رەبىع الاول
 (۳۰) كۈندىن ، رەبىع الآخر (۲۹) كۈندىن ، جەمادى الاولى (۳۰) كۈندىن ،
 جەمادى الاخرى (۲۹) كۈندىن ، رەجەب (۳۰) كۈندىن ، شەعبان (۲۹) كۈندىن ،
 (*) سەنە قەبرىيە ھىقىيە (۳۵۴) كۈن (۸) سەئەت (۴۵) دىققەت (۵) تەبىئەدۇر . (**) ئوتۇز يىلدا ئون بىر يىل

رمضان (۳۰) كۇندىن ، شوال (۲۹) كۇندىن ، ذوالقعدە (۳۰) كۇندىن ، ذوالحججە (۲۹) كۇندىن مگر ايكى اۇچ يىلدە بىر مەرتىبە كېيىنە يىلدە ذوالحججە آيى دە (۳۰) كۇندىن ، حساب قىلىنمق دە ر ل ر . كۈب يىللردە اۇشمو (۱۲) آينىڭ آلتىسى (۳۰) كۇندىن و آلتىسى (۲۹) كۇندىن كىلووى ، مگر ايكى اۇچ يىلنىڭ بىر سىندە گنە (۷) آي (۳۰) كۇندىن و (۵) آي (۲۹) كۇندىن كىلووى (علم هيئت) تىجر بەسى بويىچە معلوم بولمىشدر . كۈب سىنچە بىر آي (۲۹) كۇندىن كىلىسە ، آندىن سوڭقى آي (۳۰) كۇندىن كىلەدر . اما بىر آينىڭ (۳۰) كۇندىن كىلىگانى معلوم بولسە دە ، آندىن سوڭقى آينىڭ (۲۹) كۇندىن كىلووى لازىم توگىلدر . چۇنكى قايسى وقتدە ايكى آي يەنشە ايكىسى دە حتى بعض يىللردە اۇچ آي بىر يولى (۳۰) شار كۇندىن كىلمەك تېشىلى بولادر . آي حسابىنى علم هيئىتىنى ياخشى بىلمەگان كشىگە نادان حساب ايلەگنە بىلمەك ئىمكان توگىلدر . شول سببىدىن تقويم لردە كۈر سەتلىگان حسابلر قايسى آيلردە غنە طوغرى كىلەدر . بۇتون يىلنىڭ ھەر آينىڭ باشلرىنى تىعين قىلۇب الكدىن بىلۇب طۇر م ق اۇچون آينىڭ يۇرشىنى ، طوويىنى و كورنە چكىنى علم هيئت حسابى بويىچە بىلمەك كىرەك بولادر (*) ھەر اولدە ھەر شەردە علم هيئىتىنى بىلگان كشى طابلىق مشكلدر . شول سببىدىن آي باشلارىنى حسابلامق يېڭىل بولسۇن اۇچون شرىعتدە ھلال كۈر نىگان كىچ شول آينىڭ بىر نچى كىچى (**) و آنىڭ ايرتە گوسى كۇن آينىڭ بىر نچى كۇنى ايتۇب حساب قىلىنو بۇيۇرلمىشدر . ھوا بۇلوتلى بولۇب ھلال كۇر نىسلىك بولغاندە غنە اوتكان آيلرغە قاراب چامالاب حساب قىلۇرغە امر قىلىنمىشدر .

مَكَّة مُكْرَمَةٌ وَقْتِى .

يىر يۇزى بىك زور و كىيىك بولغانلىقىدىن ھالانىڭ كۇر نىشى و آينىڭ طوويى تۇرلى يىردە تۇرلچە بولادر . چۇنكى آينىڭ طوويى دىمەك آينىڭ قۇياش طوغرىسىدىن آيرىلوى دىمەكدر . طوغان ساعىتىدە اوك آينىڭ نورلى طرفى يىرگە كورنىمىدر . آي طوغاندىن سوڭك آز بولغاندە (۱۲) ساعىت چاماسى وقت اوزمىچى طۇرۇب اورتا كوز ايلە ھالانى كور و ممكەن توگىلدر . شۇل سببىدىن بعض وقتلردە مشرق طرفىدە غى شەرلرگە كورنەگان ھلال مغرب طرفىدە غى

(*) علم هيئىتىنى ياخشى بىلۇچىلر بىزنىڭ قازان يۇرتىدە اهل اسلام اچىدە بىك آزدىر .

(**) عرفدە كىچ اوتكان كۇندىن حساب قىلىنسە دە ، شرىعتدە تەولكىنىڭ باشى قۇياش بايغاندىن

حسابلانو سببىلى ھەر كىچ آلدە غى كىلەچك كۇننىڭ كىچى ايتۇب حساب قىلنادىر .

شەھەر لى توغرى سىنە يىتكىچى كور نۇر لك بۇلادر . ودخى قبلە طرفىدەغى شەھەر لى دە ساعت (۶) دە قۇياش بايغان وقتدە ھالال كور نەچك بولسە دە ، تۇن طرفىدەغى شەھەر لى دە ساعت (۳) لى دە قۇياش بايغان وقتلىرى دە كور نىمىچى قۇياش ايلە بىرگە باتادر . اۇشبو سببلردىن بۇتۇن دنيا ھالاسلامى اۇچۇن آى حسابىنى قبلە مەز كەبە معظمە ومكە مكرمه وقتى بويىنچە حسابلاپ يۇرتك عقاچە معقول وشرىعتچە مقبول كورلمىشدر . ھم واقعا كور مسلمان ھلكتلرندە مكە حسابى اعتبارغە آلنمقە در . مكە مكرمه وقتى بويىنچە ھالالنىڭ قاي ساعت وقاي دقيقە وثانىدە طوواچى وقايسى كۇندە كىچ قۇياش بايغان وقتلىرى دە مكە دە ھالالنىڭ كورنواھتمالى علم ھىئەت حسابى بويىنچە بىك معلومدر (*) ھر الوغ شەھەر لى نىڭ تقويم (***) لى رندە ھالالنىڭ قاي كۇن وقاي ساعت ودقيقە دە طوواچى يازلىمقە در . مكە مكرمه وقتى ايلە شول شەھەر نىڭ وقتى آراسىدەغى آير ماغە قاراب چامالاب مكە مكرمه وقتى بويىنچە ھالالنىڭ قايسو ساعىتدە طوواچىنى دە وقايسى كۇندە كورنواھتمالىنى دە حسابلاپ چىقار مى بىك يىكلىكلىشدر . مىلا مكە مكرمه وقتى ايلە اير كۇت شەھرى وقتى آراسىدە دورت ساعت يارم قدر آير ما بار در : مكە دە كۇندىز ساعت (۱۲) بولغان زماندە اير كۇت شەھرىدە كىچكى ساعت (۳½) بولادر . اير كۇتدە كۇندىز ساعت (۱۲) بولغان زماندە مكە دە ايرتە بىرلە ساعت (۷½) گنە بولادر . فرضا اير كۇت وقتى حسابچە آينىڭ كۇندىز ساعت (۱۲) دە طوواچىلىغى علم ھىئەت بويىنچە معلوم بولسە ، مكە وقتى حسابچە آى نىڭ ايرتە بىرلە ساعت (۸) چى دە طوواچىنى بىلك مەكندىر . اۇشبو كىتابنىڭ آخىرنەك آى باشى جنولى باردى . شول جىدول گە قاراب بىر نىچە بىلغە قىر ھىر بىر آينىڭ باشى قاي كۇندە وسە شمسىبە آيلرنىڭ قايسو سە دە نىچەنچى كۇندە بولماچىنى بىلك مەكندىر .

تارىخ ھىجرى .

سەنئەت قىر يە لىر پىغەمبەر مى محمد عليه الصلاة والسلام نىڭ مكە مكرمه دن مەدىنە منورە شەھرىنە كوچكان بىلدىن باشلاپ حساب قىلىنۇر لىر . شول سببلدىن سەنئەت قىر يە يىللىرى تارىخ ھىجرى يىللىرى يا كە ھىجرى يىللىرى دىيۇب اتالۇر لىر . ھىجرىت كوچودىمىكندىر (***) .

(*) مسكو ايلە مكە مكرمه نىڭ طولدر جەلرى ايكىسى بىر كەمەندەر : مكە ۵۷ چى ومسكو ۵۵ چى طولدر جەلرندە در لىر . آرالرنىڭ آير ما قىط (۲) در جە قدر در . شول سببلدىن مسكو وقتى ايلە مكە وقتى بىر بىر سىنە بىك باقن بولوق تىمشلىدر لىر . كور بولسە آرالرنىدە آير ما (۱۰) دقيقە قدر بولۇر . يعنى مسكو وقتى مكە وقتىدىن (۱۰) دقيقە قدر صوڭ بولسە كىرەك . مسكودە چىقغان كالىندار لىر دە آى ساعت نىچە دە طوواچى دىيۇب يازلغان بولسە ، مكە مكرمه وقتى بويىنچە شول ساعىتلەر دە طوواچىلىرى . (***) تقويم كالىندار دىمىكندىر .

(***) حاضر اۇشبو يىل تارىخ ھىجرى نىڭ نىچەنچى يىلى . ؟ وقايسى آينىڭ نىچەنچى كۇندىر ؟ . مەتبەلەر آكلانمالى . بوندىن صوڭرە تقويملىرىدىن قاراب ھىر وقت دقت قىلۇرغە تىبە قىلمالى .

سەنئە قەمەرىيە يىللىرى ايل سەنئە شەمسىيە يىللىرى ھېچ بىر ۋەقتە بىر بىر سەنئە تامام طوغرى كېلىدۇ. چۈنكى مەلۇم دىر كە سەنئە شەمسىيە نىڭ تەۋلىكى (۳۶۵) كۈندىر . سەنئە قەمەرىيە نىڭ تەۋلىكى فقط (۳۵۴) كۈندىر . سەنئە شەمسىيە حسابى ايلە بىر يىل تامام طولغاقچى (۱۱) كۈن الك سەنئە قەمەرىيە يىلى طولۇب ايكىنچى يىل باشلاندىر . سەنئە قەمەرىيە نىڭ ھەر بىر آيىنىڭ باشى اوتكان بىلغى سەنئە شەمسىيە دە بولغان كۈندىن (۱۱) كۈن چاماسىندە الكرەك كېلەدۇر . شول سەببىدىن دىر كە رمضان وبايراملر تۇرلى يىللىرى دە تۇرلى ۋەقتلرغە طوغرى كېلىمكەندۇر . مۇئاللا بىر يەكە ياز كۈنلىرى نە كېلىگەن بولسەلىر ، (۸) يىلدىن سوڭ قىش كۈنلىرى نە كېلەلىر . (۱۶) يىلدىن سوڭ كۈز كۈنلىرى نە كېلەلىر . (۲۶) يىلدىن سوڭ جاي كۈنلىرى نە كېلەلىر . (۳۲) يىلدىن سوڭ يەنە اۋلىگىچە ياز كۈنلىرى نە طوغرى كېلە باشلىدۇر .

بىر ۋاقە نىڭ بولغانىنە سەنئە شەمسىيەلىر حسابى ايلە (۳۲) يىل اوتكان بولسە ، سەنئە قەمەرىيەلىر حسابى بويىچە (۳۳) يىل اوتكان بولادۇر . بىر كىشى سەنئە شەمسىيەلىر حسابىچە (۳۲) نچى ياشىدە بولغان بولسە ، سەنئە قەمەرىيەلىر حسابىچە (۳۳) نچى ياشىدە بولغان بولادۇر . (۳۲) سەنئە شەمسىيە اچىدە ھەر ۋەقت (۳۳) رمضان آيى (۳۳) مرتبە فطر ۋە قربان بايراملرى اوتكان بولادۇر . (۱۹۰۰) نچى تارىخ عىسوى دە محمد عليه السلام نىڭ ھىجرىتىنە سەنئە قەمەرىيەلىر حسابى بويىچە (۱۳۱۸) يىل اوتىش ايسە دە ، سەنئە شەمسىيەلىر حسابى بويىچە فقط (۱۲۷۸) يىل اوتىش ايدى .

جمعه كۈنى .

اھل اسلام قارىشىدە يىدى آتنا كۈنلىرى اراسىدە جمعه كۈنى بايرام كۈنىدۇر . شىرىعتدە تەۋلىكنىڭ باشى قۇياش بايغاندىن باشلاندىر . شول سەببىدىن جمعه تەۋلىكى پىنچىشەنە كۈننىڭ كىچىدىن قۇياش بايغان ۋەقتىدىن حساب قىلىنادۇر . پىنچىشەنە كۈندىن سوڭرە كىچ جمعه كىچەسى اولدىغىدىن جمعه كۈنى كېى دىعالر وايزگى عمللر مقبول بولوى امىدىلى بولغان مبارك كىچەلىرى دىندۇر .

ھەر بىر مىسلمان كىشىگە جمعه كۈنىنى الوغ كورۇب گناھ اشلىردىن طىيلىمۇ ، ايزگى عمللر قىلۇرغە طرىشمۇ ، فقېرلىرگە صدقەلىر بېرىمۇ ، آتا ، آنا قارىداش اروغلىرىلە كورۇب حاللىرىنى بىلمۇ ، قېرىستانغە بارۇب ياكە اۋىدە قرآن اوقۇب ئوايىنى مېتىلر نىڭ روحلىرىنە باغشلامۇ ، بېش ۋەقتلر دە قرآن اوقۇ ، ذكىر و صلوت ئەيتىمۇ و دىعالر قىلوايلى شىغللە نەك تېپىشلىدۇر . بىك فقېرلك زمانى بولماغاندە دنيا اشلىرىنى كۆب اشلەمىچى علم و وعظ مجلسلىرىدە بولمۇ ، دوست ايش

وقارداش اروغ ايله كورشوب ، بايرام ايتوب شادلق ايله اوتكەرمك معقولدر . (*)
 ودغى هر جمعه كۆن ايرته برله چهچ صاقال وميقلرنى مايلاب طاراب توزه تمك
 آوزنى مساوا كلب وباشقه اعضالرنى تميزلەب پاكلەمك ، پاك كييملر كييمك ،
 خوشبوى سۇرتنمك مستحبدر . غسل قيلوب بۇتۇن تەننى پاكلەمك سنتدر .
 اۇيله نمازى اورنینه مسجدگە باروب جمعه نمازنى اوقۇمق فرضدر . بايرام كۆنى
 بولغانغى سببلى جمعه كۆن نىڭ اوزندە گنە روزه بولو درست توگلدەر .
 جمعه كۆنى نىڭ فضيلتى حقندە پيغمبر من محمد عليه السلام اۇشبوحدىلر نى

سۇيله مشدر :

« يَوْمَ الْجُمُعَةِ سَيِّدِ الْاَيَّامِ وَاَعْظَمِهَا وَهُوَ اَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ يَوْمِ الْاَضْحَى وَيَوْمِ الْفِطْرِ »
 معناسى : جمعه كۆنى كۇنلرنىڭ خواجەسى ومباركە گىدر . الله تعالى قارشندە
 جمعه كۆنى عيدقربان وعيد فطر كۇنلر ندىن دە الۇغراقدر .

(۲) « خَيْرِ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ : فِيهِ خُلِقَ آدَمُ وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ
 وَفِيهِ أُهْبِطَ إِلَى الْأَرْضِ وَفِيهِ تَيَّبَ عَلَيْهِ وَفِيهِ مَاتَ وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ . . . »

معناسى : قۇياش طوغان كۇنلرنىڭ خىرلىرە گى جمعه كۇنىدر : (چۇنكە) آدم
 عليه السلام شول جمعه كۇندە ياراتلمشدر . هم شول كۇندە جەننكە كرتلمش ،
 بىرگە تۇشرلمش وتۇبەسى قبول ايتلمش هم شول كۇندە وفات بولمشدر .
 قيامت كۇنى دە جمعه كۇن واقع بولاقدەر . جمعه كۇندىن سوكرە آتنا اچندە
 مبارك كۇنلر دوشنبە وپنچشنبه كۇنلر بىدر .

بايراملر ، مبارك كۇنلر وكيچەلر .

اهل اسلام نىڭ بىرسنە قىر يە اچندە (۱۸) تۇرلى مبارك كۇن وكيچەلرى باردر :

- (۱) اول سنە كۇنى ، (۱) نچى محرم دە .
- (۲) عاشورا كۇنى ، (۱۰) نچى محرم دە .
- (۳) هجرت كيچەسى ، (۲۷) نچى صفر كيچەندە .

(*) (فاذا قضيت الصلوة فاتشروا فى الارض وابتغوا من فضل الله) آيتندە گى فضلدن دنيا كىسبى

مراد توگل بلكە علم ، وعظ ، عبادت وزيارت مراد ديمشدر .

وفى الحديث « وابتغوا من فضل الله ليس بطلب الدنيا وانما هو عبادة وحضور جنازة وزيارة اخ فى الله »

تفسير البيضاوى (۵۲۱)

- (۴) مَوْلِد كَيْجَه سِي ، (۱۲) نَجِي رَيْبِعِ الْاَوَّلِ كَيْجَه نِدَه .
- (۵) وِفَاتِ كُونِي ، (۱۲) نَجِي رَيْبِعِ الْاَوَّلِ كُونِنِدَه .
- (۶) رَغَائِبُ كَيْجَه سِي ، رَجَبِنَاڭ بَر نَجِي جَمَعَه سِينَاڭ كَيْجَه نِدَه .
- (۷) مِعْرَاجِ كَيْجَه سِي ، رَجَبِنَاڭ ۲۷ نَجِي كَيْجَه نِدَه .
- (۸) بَرَائِتِ كَيْجَه سِي ، شَعْبَانِنَاڭ ۱۵ نَجِي كَيْجَه نِدَه .
- (۹) رَمَضَانَ كَيْجَه سِي ، رَمَضَانَڭ بَر نَجِي كَيْجَه نِدَه .
- (۱۰) اِسْرَاءِ كَيْجَه سِي ، رَمَضَانَڭ ۱۳ نَجِي كَيْجَه نِدَه .
- (۱۱) نَزْوِلِ قُرْآنِ كَيْجَه سِي ، رَمَضَانَڭ ۱۷ نَجِي كَيْجَه نِدَه .
- (۱۲) فِتْحِ مَكَّه كُونِي ، رَمَضَانَڭ ۲۱ نَجِي كُونِنِدَه .
- (۱۳) قَدْرِ كَيْجَه سِي ، رَمَضَانَڭ ۲۷ نَجِي كُونِنِدَه .
- (۱۴) عَيْدِ فِطْرِ كُونِي ، شَوَّالِنَاڭ بَر نَجِي كُونِنِدَه .
- (۱۵) تَرْوِيه كُونِي ، ذُو الْحِجَّه نَاڭ ۸ نَجِي كُونِنِدَه .
- (۱۶) عَرَفَه كُونِي ، ذُو الْحِجَّه نَاڭ ۹ نَجِي كُونِنِدَه .
- (۱۷) عَيْدِ قُرْبَانَ كُونِي ، ذُو الْحِجَّه نَاڭ ۱۰ نَجِي كُونِنِدَه .
- (۱۸) تَشْرِيقِ كُونُلَرِي ، ذُو الْحِجَّه نَاڭ ۱۱ ، ۱۲ و ۱۳ نَجِي كُونُلَر نِدَه .

۱) اَوَّلِ سَنَه كُونِي

اَوَّلِ سَنَه كُونِي مَحْرَمِنَاڭ بَر نَجِي كُونِي دِر كَه تَارِيخِ هَجْرِي نَاڭ اَوَّلِ كِي كُونِي اَهْلِ اسْلَامِنَاڭ هَجْرِي يِل بَاشِي كُونِي دِر . يِل بَاشِي اَيْتُوبُ هَر بَر مِسْلِمَانِ بَايْرَامِ اَيْتُوبُ عَمَلِ وَعِبَادَتِ وَشَادَلِقِ اَيْلَه اوتكارمك تېيىشلىدِر . بَعْضِ رَوَايَتِلَر دَه مُحَمَّدِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَحِي تَوْشَلَر نِيڭ اَوَّلِ كِي سِنِي اَوْشُبُو كُونِنَاڭ كَيْجَه نِدَه كورمىدِر . شول كُونِنِ سَوَاڭ هَر بَر كورگان تَوْشَلَر كورگان رُوشَنچَه دُنْيَا دَه وَاقِع بولا باشلامىدِر . اَوْشُبُو كُونِنِ بَاشِلَاب ۱۰ نَجِي مَحْرَمگه قَدِر ، يَعْنِي عَاشُورَا كُونِي نِه قَدِر نَفْلِ رُوزَه لَر طُؤْمُقِ مَسْتَحَبِ عَمَلِلَر دِنِ صَانَالَمْشِدِر .

۲) عاشورا كۈنى.

عاشورا كۈنى مَحْرَمَنىڭ (۱۰) نچى كۈنىدۇر. حَرَمَتلى ومبارك كۈنلردىنر. بو كۈندە پيغمبر مَزْ مُحَمَّدِ عَلَيْهِ السَّلَامْ ھەم ئاڭ صَحَابە لىرى كو بىنچە روزە بولۇر ايدىلر. شول سببىدىن بو كۈننىڭ روزەسى الوغ مستحبلىر دندىر. عاشورا كۈنىدە كوزگە سۈرمە طارتمق وطائىلى آشلر پشرمك حَقْنِدە ر و ايتلر بولسەدە، مستحب بولۇر در جەدە تۈگلىر لىر. ر و ايتلر بو يىنچە نوح عليه السلامنىڭ كۈيمەسى اۋ شبو عاشورا كۈنىدە قۇر يىغە او طۇر مشدىر. ابراهيم عليه عاشورا كۈنىدە طوغمىش ھەم شول كۈندە نىمرو دىن ئوتتىن قۇتلمىشىر. ايوب عليه السلام يىدى يىللىق آور ووندىن اۋ شبو كۈندە سلامتلەنمىشىر. موسى عليه السلام و آڭ قومى فرعون عسكىردىن اۋ شبو كۈندە قۇتلمىشىر در .

اۋ شبو سببىلردىن صحابە لىر بو كۈننى اۋ لىك بايرام ايتۇب شادلىق ايله اونكار ئۇرايدىلر. لىكن (۴۱) نچى تارىخ ھجرىدە حضرت على نىڭ پيغمبر مَزْ مُحَمَّدِ عَلَيْهِ السَّلَامْ نىڭ قىزى حضرت فاطمە رضى الله عنها دىن طوغان ايكنچى اوغلى حضرت حسين شامدە پادشاه (*) يىزىدنىڭ قۇتۇرتتۇرى بو يىنچە كَرَبْلا صحراسندە اۋ شبو عاشورا كۈنىدە شھيد ايدلمىشىر شول سببىدىن مسلمانىلر عاشورا كۈنىنى بايرام يىغىنى شادلىق كۈنى ايتىمىچى ماتم يىغىنى قايعو كۈنى ايتۇب حضرت حسين نىڭ شھيد بولو ويىنە قايعوقىلۇنى معقول كورمىشلىرىر. ھتى شيعە فرقه سىندىن بولغان مسلمانىلر بو ماتمنى افراط درجە سىنە كىتىرۇب قايعونى اظهار قىلمق نىتى ايله تە نلرىنى ھراحتلەب قاناتۇب تۇرلى مستخرەلكر قىلمەككە درلر. لىكن سنى فرقه سىندىن بولغانلر بو يىلە افراط اش قىلمىچى عاشورا كۈنىنى دىنى بىر مبارك كۈن ساناب روزە ونماز لىر ، صدقە وخىر لىر و باشقە ايز گى عمللر ايله اۋنكارمگە طر شىمقە درلر. بايرام كۈنىدە بولسەدە ، ماتم كۈنىدە بولسەدە ، ايز گى عمللر ھر وقتدە معقول ومقبول اشلر دندىر.

۳) ھجرت كىچەسى.

ھجرت كىچەسى پيغمبر مَزْ مُحَمَّدِ عَلَيْهِ السَّلَامْ نىڭ مەدىنە گە كو چو نىتى ايله مەككە دىن چىققان كىچىدىر كە تارىخ عىسوى نىڭ (۶۲۲) نچى يىلىدە ۱۷ نچى اۋگوستكە صفر نىڭ ۲۷ نچى كىچىدە واقع بولمىشىر. محمد عليه السلام مەككەدە (۱۳) يىل قدر

(*) يىزىد صحابە لىردىن حضرت معاوية نىڭ اوغلىدىر. حضرت معاوية اۋ لىدە شامدە دمشق شھرىدە والى بولۇپ طۇرۇمىش ايكان حضرت على خليفە بولغان ز ماندە پادشاه بولۇنى دعوا قىلمىش. حضرت على وفات بولغاندىن سوڭ اوغلى حضرت حسن خليفە بولمىش ايكان آلتى آيدىن سوڭ اھل اسلام لچىدە قىتتە چىماسۇن اۋ چۇن خليفە لىكنى طاشلاب معاوية نىڭ پادشاهلىغىنە راضى بولمىشىر. حضرت معاوية دىن سوڭ اوغلى يىزىد پادشاه بولمىش شول ز ماندە حضرت حسين خليفە بولۇنى آرزو قىلغانىنى ايشىنكاچ بصرە والىسى عبدالمالە بن زياد عسكىرى ايله كىر بلا صحراسندە آنى اولترتمىشىر.

پېغمبەر بولۇپ تۇرغاندىن سوڭ مەكە خەلقى نىڭ مۇسۇلمانلارغە ھەر خەسۇسە تۇرلى جەربەر قىللا باشلاغاچ، صحابەلەرگە مەدینە شەھرىنە كوچەرگە رەخت قىلىش ایدی. مۇھرم آئىندە صحابەلەرنىڭ كووبسى مەدینەگە كوچدیلەر. مەكە خەلقىنىڭ تىز مۇسۇلمان بولماسلىقلىرى ھتى اوزىنى اولترمك كىكاشىندە يۇردكلىرى معلوم بولغاچ آخردە اللەتعالى نىڭ امرى بويىچە مەكە يىلدە صفر آيىنىڭ ۲۷ نچى كىچىندە صحابەلەرنىڭ الوغلىرىدىن حضرت ابو بكر رضى اللە عنہ ایلە برگە اوزى دە مەكە دن چەقدى. ۱۲ نچى ربيع الاولدە دوشنبە كۇن مەدینە شەھرىنە بارۇپ كەردیلەر. اول زماندە مەدینە خەلقىنىڭ كووبسى اسلام دىنىنە مەھت قىلمەش ایدیلەر. كىلە چىگىنى اىشتانكلىكلەردىن بۇتۇن مەدینە خەلقى مۇھەممەد علیە السلامنى بىك الوغلاب تەعظیم و تەكرىم ایلە قارشو آلدیلەر. مۇسۇلمانلار مەدینەگە جىيىلغاندىن سوڭ اسلام دىنىنى بىك قۇت تاپدى. مەدینە نىڭ اوز خەلقى دە ئەیلە نەسندەگى قىبەلەردە گروە گروە كىلۇپ مۇسۇلمان بولدىلەر. اسلام دىنىنىڭ قۇت تاپووينە و دىناغە طارالووينە سەبب بولغانلىغىدىن اۇشبو ھىجرت واقعەسى اهل اسلام قارشىدە الوغ واقعەلەردىن سانالمقەدەر. شول سەببەدن تارىخ ھىجرى يىللىرىدە اۇشبو ھىجرت واقعە سىندىن باشلاپ سانالۇپ كىلەكەدەر. مۇھەممەد علیە السلام ھىجرتىدىن سوڭ اون يىل قەدر قالغان ھەممىنى مەدینەدە اونكارمىشەر.

(۴) مۇلد كىچەسى.

مۇلد كىچەسى مۇھەممەد علیە السلام نىڭ طوغان كىچەسىدەر كە تارىخ ھەممىسى نىڭ (۵۷۰) نچى يىلدە (۲۷) نچى آپرىلدە تارىخ ھىجرىدىن (۵۳) يىل اول ربيع الاول آيىنىڭ (۱۲) كىچىندە دوشنبە كۇنىنە قارشى مەكە شەھرىدە واقع بولمىشەر. اول ذات شەرىف طوغان كىچەدە دىنايە بىك كووب عىجىب اشلىر واقع بولمىشەر: (۱) مەكە شەھرىدە كەبە اچىندە اول زماندە (۳۶۰) قەدر. پۇت صورتلىرى بار ایدی، مۇھەممەد علیە السلام طوغان كىچەدە شول پۇتلەرنىڭ ھەر قايسى يۇزتوبەن آومىشەر. ايرتەگۇسنىڭ بو واقعەنى كورگاچ بۇتۇن مەكە خەلقى عىبسنۇب بوھال نىندى بىر زور واقعەگە اشاره اىكان دىيۇپ شۇملانمىشەر.

(۲) ىنە شول كىچەدە مەكە شەھرى اۇستىدە الوغ بىر نور جەيلىۇپ كور نەمىشەر.

(۳) ايران يۇرتىدە اصطخر شەھرىدە اوتقە تابنوچى فارسىلەرنىڭ مەكە يىلدىن بىرلى ھىچ سونىچى يانۇب كىلگەن اوزلەر نچە ايزىگى اوتلىرى شول كىچەدە ھىچ بىر ظاھرى سەبەسز سوئۇب كىتمەشەر.

۴) مَدَائِنِ اسْمَلَى (*) شەھەر دە ایرانیلر نىڭ پادشاھى كسرى نوشروان نىڭ سرائىلىرى تىرەپ اون دورت صفەو بالكونلرى يىمەرلىشىدۇر. بو كىچە اهل اسلام اۇچۇن الوغومبارك كىچە در. كوب مسلمان يۇرتلر نە بو كىچەنى بايرام ايتۇب مجلس ايله محمد عليه السلام نىڭ تارىخنى مەزكۇر قىلۇب اوطۇرمق و صلوت اوقۇمق عادت بولمىشىدۇر .

۵) وَفَاتُ كُونَى .

وفات كۆنى ، محمد عليه السلام نىڭ بو دىياندا ئاخىر سفرىنە كوچكان كۆنىدۇر كە تارىخ عىسويىنىڭ (۶۳۱) نچى يىلنىڭ ۸ نچى ايوونىڭ تارىخ ھىجرىنىڭ ۱۱ نچى يىلنىدە ربيع الاول نىڭ (۱۲) نچى كۈنىدە دوشنبە كۈنى واقع بولمىشىدۇر . پىغمبەر مز محمد عليه السلام مەككە يولىنىڭ (۲۹) نچى سفرىدە اجل آورووى ايله آورى باشلايدۇ . آورو بولسەدە ، بىر نىچە كۈن مەككە بارۇب امام طۇردى . صحابەلەرگە وعظلر سۇيىلەدى . وعظ آراسىدە اوزىنىڭ اجلى ياقىنلاشقانىنى آڭلاتتى . صحابەلر ايله باھلەشىدى . صحابەلر قايرغۇشۇب بىك يغلاشدىلر . وفاتىنە اون كۈن قالغاندە آورووى قۇتۇلە نو سىبىلى مەككە چقا آلمادى . آنىڭ اورىنە مەككەدە حضرت ابو بكر امام بولدى . صحابەلر بىك قايرغۇچە باتدىلر . (۱۲) نچى ربيع الاولدە دوشنبە كۈنى ايرتە نمازىنە مەككە چقىش ايدى ، صحابەلر حضرت ابو بكرگە اۇيۇب نماز اوقۇمقە ايدىلر .

محمد عليه السلام اوزى دە ابو بكر رضى الله عنەگە اۇيۇب ايرتە نمازىنى اوقۇدى . نمازدن سوڭ حضرت رسول نىڭ مەككە چقاغانىنى كورۇب شايد سلامتەنە چك ايكان دىيۇب صحابەلر بىك سۇيىشىدىلر . لىكن بو شادلىق بىك اوزاقغە بارمادى . چۈنكە اۇيىلە وقتلر نەدە حضرت رسول اوزىنىڭ اۇيىدە دىياندا كىندى . الله تعالى ھر قايرىمۇ شفاعتىنى نصيب ئەيلەسۇن آمىن . (اللهم صلى على محمد وعلى آل محمد وسلم) اۇشبو ربيع الاول نىڭ (۱۲) نچى كۈنىدە پىغمبەر مز محمد عليه السلام نىڭ وفات بولغانىنى خاطرلەب دىيادە ھىچ كەم مەڭگى قالماغانىنى اويلاپ ھىجرەت نەمك و كوب صلوات ئەيتمەك قرآن اوقۇمق تىيىشلىدۇر .

(*) مَدَائِنِ شەھرى بىھداد شەھرىنىڭ مشرق طرفىدە (۲۵) چاقىم چاماسى يىردە ايدى .

ھازىر دە خراب بولمىشىدۇر . نوشروان سرائىنىڭ اثرلىرى ھازىر دە بار .

۶ رَغَائِبُ كَيْچەسى .

رغائب كېچەسى رەجەب آيىنىڭ ۱۵ كۈنى پىنجىمىنە كۈنىدىن سوڭقى كېچەدە رەكە بەزى روایتلەرگە قاراغاندا مۇھەممەد ئالىيە السەلامنىڭ پىنجىمىرەك نۇرى ئۇشبو كېچەدە ئاناسى ئابدۇللاھىن ئاناسى ئامەنگە كۆچمەشەر . مۇھەممەد ئالىيە السەلام ئوزى طوغاچى ئۇشبو نۇر ئاناسىدە ئاھەر بولۇپ تۇرمەشەر . ئوزى طوغاندىن سوڭ بونۇر ئاناسىدىن ئوزىنە كۆچمەشەر . رەجەب آيىنىڭ ۱۵ كۈنى پىنجىمىنە جەمەت كۈنلىرىدە روزە بولۇپ كېچەلىرىدە نەفل نەزەرى ئوقۇمۇق الوغ مۇستەب ئەمەللىرىدەر . رەجەب آيىنىڭ بىرىنچى ۱۵ كۈنلىرىدە مەبارەك كۈنلىرىدەر . اول كۈنلىرىدە روزە بولۇق ھەقىقەتدە ھەدىتلىر باردر .

۷ مِعْرَاجُ كَيْچەسى .

مِعْرَاجُ كَيْچەسى مۇھەممەد ئالىيە السەلام ئاللاھىنىڭ قەدرى ئايەلە ئاللاھى تەئالىگە مەلۇم بولغان رەۋشەدە كۆكلەرگە مەنەز ۋاقەئەسى بولغان كېچەدە مەككەدە ۋەقەتە تارىخ مۇھەممەد ئالىيە السەلامنىڭ ۵۲ كۈنى يەلدە رەجەبىنىڭ ۲۷ كۈنى كېچەسىدە ھەجىرىدىن يەل يەرم قەدر الەك ۋاقەئە بولمەشەر . شۇل رەۋشەدە مۇھەممەد ئالىيە السەلام پىنجىمىرە بولغاندىن سوڭ مەككەدە ۋەقەتە كەبەئەنىڭ تۇن طرفىدە (ھەتەيم) ئەسەلى دىۋارنىڭ ئۈستىدە يۇقۇم سەراب تۇرغان زەماندىن (*) سوڭرە جەبرائەل فرەشتە ئايەلە كۆكلەرگە مەنەش ۋە ئالەك پىنجىمىرەنىڭ جانلىرىنى كۆرۈپ ئالەلە كۆپ سوزلەر سۇيەشمەشەر . ۋەھى فرەشتەلىرىنى ۋەجنتىنى ئاللاھى تەئالىنىڭ كۆكلەردەگى تۇرلى عەجائەب مەلكۇتىنى كۆرمەشەر . ھەر بىر مۇسەلمانغە بەش ۋەقەت نەزەز ئوقۇقۇرۇق بولمەقلىقى دە ، ئاللاھى تەئالى طرفىدىن شۇل كېچەدە مِعْرَاجُ ۋاقەئەسىدە ۋەھى قەيلىنمەشەر .

شۇل سەبەبلەردىن ھەر بىر مۇسەلمان بۇ كېچەنى ئوغلاپ ئىزگى ئەمەللەر دەئەلەر ئايەلە ئويۇق ئوتكارۇرگە طرەشەق تەيىشەلەر .

ئۇشبو مِعْرَاجُ ۋاقەئەسى بىر نەچچە مەرتەبە تۇرلى رەۋشەلدە ۋاقەئە بولمەقلىقى ھەقىقەتە روایتلەر باردر . بەزى روایتدە مِعْرَاجُ ئۇشبو كېچەدە مۇھەممەد ئالىيە السەلام مەككەدىن قەدىس شەرىفى مەسجىدىنە سەفرى قەيلىنغاندىن سوڭرە ۋاقەئە بولمەشەر .

(*) بىنا ئانەندە البەيت بىن النائم والبقضان اذ سمعت قائلًا الحديث صحيح مسلم ۶۰ صفحە .

۸) براءت كېچەسى .

براءت كېچەسى شعبان آينىك ۱۵ نچى كېچە سىدىر كە ۱۴ نچى كۈنىنىڭ
 آخشام وقتىدىن سوڭرە باشلانادىر . بو كېچە دە دعالمىر مقبول بولاطۇرغان مبارك
 كېچە لردندىر . بو كېچە دە نفل نمازلىرى او قۇب توبە واستىغفار ايله مشغول بولغان
 كىشىنىڭ جبر و ظلمدىن باشقە گناھلىرى عفو قىلناچقى حدىش لردە بيان قىلنمىشدر .
 شعباننىڭ ۱۵ نچى كۈنىدە روزە بولموق دە ، مستحب عمل لردندىر .

براءت دىمك توزە لمك و پا كلە نمك دىمكدر . اخلاص ايله توبە قىلغان
 كىشىلرنىڭ گناھلىرى عفو قىلنۇب گناھدىن آرنو اھتماللىرى جھىندىن بو كېچە
 براءت كېچەسى دىيۇب آتالمىشدر .

۹) رمضان كېچەسى .

رمضان كېچەسى رمضان آينىك بىر نچى كېچە سىدىر كە شعبان آينىك آخىرى
 كۈنىدىن سوڭرە آخشام وقتىدە باشلانادىر . بو كېچە دە بۇتۇن دىنيا اهل اسلامى
 مسجد لىرگە جىيىلۇب يەستودىن سوڭرە تراوىع نمازى اوقى باشلايدىر . طاك آلدندىن
 سحر آشاب ايرتە گوسندە روزە بولۇرغە حاضر لە نۇرلىر . بو كېچە ھەر بىر مسلمانىنىڭ دىانت
 حسلىرى او يانۇب اسلام دىنيىنە محبتلىرى آرتۇب كوڭللىرى يوقاراطۇرغان كېچە در .
 اۇشبو كېچە دن باشلاپ رمضان آينىك ھەر بىر كېچە و كۈنلىرى مبارك وقتلردىر .
 ھەر بىر مسلمانى كىشى رمضان اچىدە كىناھلردىن باشقە وقتلرغە قاراغاندە آرتىراق
 صافلانۇب ايزگى عمللردى دە باشقە وقتلرغە قاراغاندە آرتىراق قىلۇرغە طر شىمق
 تىيشىلىدىر . رمضان كېچە لردە دە كوڭلى يۇمشاماغان و دىندارلىقى آرتماغان قاتى
 وقاراكوڭللى كىشىنىڭ مسلمانىلغى اشانچىلى مسلمانىلق تو گىلدەر .

۱۰) اسراء كېچەسى .

اسراء كېچەسى محمد عليه السلام نىڭ مەككە گى كەبە مسجدىدىن قىدىس ، يعنى
 (يروسلىم) شەھرىدە گى (بيت المقدس) مسجدىدە بار و واقىئەسى بولغان كېچە در كە
 مەككە دۇرغان وقتىدە رمضاننىڭ (۱۳) نچى كېچە سىدە شەنبە گە قارشى واقع بولمىشدر .
 بعضىر وايتك ايسە ، رجبنىڭ ۲۷ نچى كېچە سىدە معراج واقىئە سىدىن مقدم واقع بولمىشدر .
 بو كېچە دە محمد عليه السلام اللە تعالى نىڭ قدرتى ايله قىدىس شەھرىدە گى بيت المقدس
 مسجدىدە بارمىش و يولدا اول شەھردىن مەككە گە طابا كىلە طۇرغان كىر و اننى كورمىشدر .
 ايرتە گوسن محمد عليه السلام اۇشبو واقع بولغانىنى صحابە لرىدە سۇيلىمىش ايدى .

ایمانسز و منافق کیشیلر ایشتکاچ بو واقعه دن بیک کؤلمشدر . یالغان واقعه دینیوب هیچ اشانامشدر . لکن محمد علیه السلام صحابه لرینه بیت المقدس مسجدینک نیر و شده ایکاینی تمام تعریف قیلیمش ایدی و قدس دن مکه گه فایتمقده بولغان مکه کر و ایننگ اول کپچده قای بیرلر ده بولغانینی و آنلرنگ نیچه تویه ایله قایتوب کیلگ انلرینی و بیش کؤندن صوگره قۇباش چقغان وقتلرده آنلرنگ مکه گه کیلؤب کره چکلرینی ده خبر بیرمش ایدی . هم واقعا بیش کؤندن صوگره کر وان مکه گه کیلؤب بیتدی . مکه خلقی کر وان خلقدن ۱۳ چی رمضان کپچه سنده قای بیرلر ده بولغانلرینی صۇراشدرنگ اول کپچه ده بعینه محمد علیه السلام سؤیله گان بیرده بولدقلری معلوم بولمشدر .

قدس شریفنی کورؤب بیلگان کیشیلر محمد علیه السلام نگ تعریفی درست چغو وینه بیک تعجب ایتدیلر شول سببدن ایمانسز کیشیلر ده بو واقعه گه بیک میران قالدیلر . بو واقعه محمد علیه السلامنگ معجزه لرندن اولدیغی اؤچون بو کپچه ده مبارک کپچه لردن صانالمقده در .

(۱۱) نَزُولِ قُرْآنِ کَیْچَه سِی .

نزول قرآن کپچه سی پیغمبر مز محمد علیه السلام گه الله تعالی طرفندن اول مرتبه قرآن آیتلری نازل بولاباشلاغان کپچه در که هجرت دن ۱۳ ییل الک رمضان آیینگ ۱۷ چی کپچه سنده واقع بولمشدر . محمد علیه السلام قرق یاشینه قدر مکه نگ عادی کیشیلرندن بولؤب سودا ایله عمر کیچرمشدر . لکن هر کم فارشنده کامل اشانچلی معتبر کیشیلردن ایکانلگی بیک معلوم و مشهور بولمشدر . هیچ بر وقتده و هیچ بر خصوصه آن دن عیبلی اشلر و کیملکلر کورننه مشدر . قرقچی یاش طولغاندن صوگ آنگ حالی تمام اوز گاردی : دنیا اشلرینی طاشلاب تقوالق و عبادت یولینه کر دی . شول زماندن صوگ تۇرلی عجیب تۇشلر کوره باشلادی . تۇشنده نی واقعه کورسه ، ایرته گوسنده یا که بر نیچه کؤندن صوگ شول واقعه بالفعل دنیاده واقع بولور ایدی . تۇشنده ده اؤنده ده همان کوزینه فرشته لر کورننه باشلادی . بو حاللردن صوگ محمد علیه السلام نگ کوگلی یوقاردی ، بیک تقوالقغه سالندی ، کو بسنچه عبادت برله شغلا نه باشلادی . باباسی ابراهیم علیه السلام نگ دینی بو نیچه همان عبادت قیلور ایدی . مکه شهرینگ طرفنده (حراء) اسملی برطاو بارد . آننگ بینا نافی المسجد الحرام فی الحجر بین النائم والیقضان اذ اتانی جبرائیل بالبراق الحدیث تفسیر البیضاوی صفحه (۶۸۸) .

بېر طرفندە بېر بولمەز و شىندە زور بار غار چۇقۇرى باردر . محمد عليە السلام شول طاوغە
 بارۇب كوب وقتدە مذكور غار چۇقۇرى اچندە عبادت قىلۇب اوطۇرۇرايدى . حتى
 بعض وقتلر دە خاتۇنى حضرت خدیجە دن آزقلر آلۇب كىتۇب بىر نىچە كۇنلر عمرىنى
 شول غاردە اوتكارۇرايدى . بىر زمان رضا نىڭ ۱۷ نچى كىچە سىندە شول طاونىڭ
 اۇستىدە يۇرگان زماندە كوزىنە يەشل كىمىلى نورلى بىر كىشى قىافتى كورندى ؛
 اول كىشى : « يا محمد ، مین جبرائیل فرشته من ، الله تعالى طرفندىن سىڭا ايلچىمىن . الله تعالى
 سىنى بۇتۇن دىنداغى خلقلرنى اسلام دىنىنە اۇندەمك اۇچۇن پىغمبر قىلدى
 بشارت بولسۇن ! » دىدى ، محمد عليە السلام بو كىشىنىڭ سوزلرىنە بىك تعجب
 ايتدى . حتى بىر آز قورقۇب دە كىتدى . شول آرادە حضرت جبرائیل (اقرأ) سورەسىنى
 او قۇدى . ايك اول نازل بولغان سورە اقرأ سورەسىدر . آندن صوك طاونىڭ آستىنە
 تۇشدىلر . آندە جبرائیل عليە السلام محمد عليە السلام گە بىر چىشمە دن طهارت آلدىرى .
 واكى ركعت نماز او قوروشىنى دە اويرەتدى اول آرادە طاك آتمىش ايدى .
 محمد عليە السلام بو واقە دن قورقۇب قاوشاب اۇيىنە قايتدى . واقەنى وقورغا نلغىنى
 خاتۇنى خدىجە گە سۇيلىدى خاتۇنى اوزىنىڭ تۇشلىرى بو نىچە همان محمد عليە السلام نىڭ
 پىغمبر بولۇپىنى كۇتە درايدى : ايرىنە ايتدى هېچ قورقما ، ان شأ الله بواش
 ضررلى اش بولماس . الله تعالى شايد سىڭا هېچ بر آفت كىترمس . چۇنكە سىنىڭ
 هېچ بىر كىشىگە جبر و ظلم قىلغانىك يوق . هر كىمگە شىفت و مېرھمت قىلمىدە سىڭ .
 و هر وقت حلقىدە و طوغرىلىقىدە سىڭ بو واقەنى سىن آغام و رقى گە بارۇب
 سۇيلى . بو خصوصە اولنى كۇيتۇر ايكان ، اول بىك عالم كىشىدر » دىدى .
 و رقى حضرت خدىجە نىڭ طوغاندىن طوغان آغاسى ايدى . بىك قارت كىشى ايدى .
 تورات وانجىل كىتابلرىنى كوب او قۇب و يازۇب مشغول بولغانلغىدىن كوزلرى
 صورلانمىش ايدى . حضرت رسول حضرت خدىجە ايلە بىرگە رقى يانىنە باردى .
 نى واقە بولغانىنى بىر بر سۇيلىدى . رقى : (هېچ قورقما كتر ، بو واقە سۇيچلى بىر واقە
 بولسە كىرەك . اول سزگە كورنگان ذات موسى و عيسى پىغمبرلر گە كىلگان جبرائیل فرشته
 بولمىق كىرەك . تورات وانجىل نىڭ سوزلرى بو نىچە مەكە شىرندىن اسماعىل عليە السلام
 نىلدىن بىر كىشى پىغمبر بولمىق تىيشلىدر . پىغمبرلك اۇچۇن بۇتۇن مەكە دە سزدىن
 موافق كىشى بوقدر . هاى شىر خلقىنىڭ ضررىدىن صاقلانۇب بوشىردىن سىن چىققان
 زماندە مېن دەسلامت بولسەم ، سىڭا بىر نچى ياردىمچى بولۇر ايدىم » دىدى . و رقى نىڭ
 بوسوزلرىنى ايشىكچى محمد عليە السلام نىڭ كوڭلى بىر آز تاپچالادى .

محمد عليه السلام گە بركون حراء طاوندە يىنە جبرائىل فرشته كورندى .
 حضرت محمد عليه السلام يىنە قاوشاب اۆيىنە قايتدى دە ، بۇر كانۇب ياتىدى شول
 زىماندە جبرائىل اۆيگە كرۇب (يا ايها المدثر) سورەسندن (والرجز فاهجر)
 دىگان سوزگە قىر او قۇدى . اۇ شىبو كۇندە محمد عليه السلام الله تعالى اوزىنى پىغىبەر
 قىلغانلىغىنى اۆگلادى . اوزىنىڭ ياقن كشىلرىنى اسلام دىنىنە دعوت قىلماشلادى .
 اۇ شىبو واقعه لردن سوكرە محمد عليه السلام نىڭ آخر عمرىنە قىر يىكرىمى اۇچ يىل اچىدە
 كىرەك وقتىنە قاراب تۇرلى آيت وسورەلر نازل بولدىلر . شول سورەلردن الوغ بركتاب
 حاصل بولدى كە قولمىز دەغى (قرآن كریم) شول كتابدر . هر برسوزلىرى الله تعالى دن
 محمد عليه السلام گە كىلگان حق وپاك سوزلردر . اۇ شىبو كىچە يعنى رمضان نىڭ
 ۱۷ چى كىچەسى شول يىل نىڭ قىر كىچەسىنە طوغرى كىلمىشدر . بو كىچەدە اهل اسلام
 اۇچۇن هر يىلدە مبارك كىچەلر دىنر .

(۱۲) فتح مکه كۇنى .

فتح مکه كۇنى محمد عليه السلام اون مڭ قىر اسلام عسكىرى ايلە مەدىنە دن
 كىلۇب مکه مكرمەنى دشمانلرى قولدىن آلغان كۇنىدركە تارىخ ھىجرىنىڭ ۸ چى يىلدىنە
 (۲۱) چى رمضان دە واقعه بولمىشدر . حضرت رسول مکه دن مەدىنە گە كوچكاندىن
 سوڭ اهل اسلام قوت طا بۇب برپادشاهلىق حكىمىنى آلمىشلىرىدى . مکه دە قالمىش
 دشمانلر بونى سىزۇب مسلمانلرنى ضعيفرەك و قىلرندە طامردىن قۇرتۇرغە تۇرلى
 كىڭاشلر قىلۇرايدىلر . محمد عليه السلام نىڭ نىتى قوت طابقاندىن سوڭ مکه مكرمەنى
 نىچك بولسە دە ، دشمانلرى قولدىن آلمق و آنى بۇتۇن دنيا اهل اسلامى اۇچۇن
 مقدس بر شهر ايتۇب قالدرمىق ايدى . اۇ شىبو سىبىلردن مسلمانلر ايلە مکه كافرلىرى
 آراسىندە بىك الوغ دشمانلىق بار ايدى . اۇ شىبو دشمانلىق ايكى آرادە بر نىچە مرتبە
 الوغ صوغىش چغوينە دە سىب بولمىشدر كە مشهورلىرى : بدر ، اھد ، خندق
 صوغىشلىرى ايلە حدىبىيە و فتح مکه سفرلىرىدر .

(۱) بدر صوغىشى ھىجرىنىڭ ايكنىچى يىلدىنە رمضان آينىڭ (۱۲) چى كۇنلردە
 مکه ايلە مەدىنە آراسىندە بدر اسملى مشهور قۇيۇتيرە سىندە واقعه بولمىشدر اهل اسلام
 عسكىرى فقط (۳۲۰) كشى ايدى . دشمان طرفى (۱۰۰۰۰) قىر بار ايدى .
 شولاي بولسە دە ، مسلمانلر چىكدىلر .

(۲) اھد صوغىشى ھىجرىنىڭ ۳ چى يىلدىنە شو النىڭ (۱۲) چى كۇنلردە مەدىنە دن
 ۷ چاقىرما ماسى تۇن ياغىندە اھد اسملى طاوياندىنە واقعه بولمىشدر . اسلام عسكىرى

(۷♦♦) كىشى، دشمان طرفى (۳۲♦♦) كىشى ايدىلەر. آز بولسە لردە مسلمانلر بوسوغشده، دشمانلر ينه غالب بولدىلەر.

(۳) خندق صوغشى ھجرتنىڭ ۵-ئىچى يىلنە مەدېنە شەھرى ياننەدە واقع بولمىش. مسلمانلر مەككە دىشە نلرى كۆب عسكەر ايلە مەدېنەنى باصاغە كىلە چكلىرىنى ايشتۇب شەھەر ئەيلە نەسىنە (خندق) يعنى الوغ بىر كاناوا قازۇب قويمىش ايدىلەر. شول سببىن بوسوغش خندق صوغشى دىيۇب آتالمەقە در. بارى اون مەڭ قدر كىشى بولسە لردە، مەككە كافرلىرى مەدېنەنى چىكۆب آلا آلامادىلەر. آخىرنە آخلق سببىلى وتۇرلى آورولر سببىلى كۆبسى ھلاك بولغاچ كىرى قايتۇب كىتىدىلەر.

(۴) حُدَيْبِيَّةَ سَفَرى. ھجرتنىڭ (۶) ئىچى يىلنە محمد عليه السلام (۱۴♦♦) قدر مسلمان عسكەر ايلە كەبەنى زيارت قىلمەق نىتى ايلە مەككە طرفىنە سفر قىلدى. مەككە گە ياقنلا شىچاچ ھدىبىيە اسملى بىر آول ياننەدە طوقتا دىلەر. مەككە خلقى مسلمانلرنىڭ كىلگانىنى سىزۇب قارشىغە صوغشقا چىقماقچى ايدىلەر. لىكن مسلمانلرنىڭ كىلو لرى صوغش اوچۇن بولماغانلىقنن آرادە صوغش چىقمادى. مەككە دن اياچىلر كىلۇب مسلمانلر ايلە اون يىل صوغشما ساقە و مسلمانلرغە كىلەسى يىل ھىچ قىلو رغە ايرىك بولۇرغە صاح قىلىشدىلەر. شول رو شچە مسلمانلر اول يىلە ھىچ قىلا آلمىچى مەدېنە گە كىرى قايتۇب كىتىدىلەر. (۵) ھدىبىيە صاحى اوزاقە بارمادى. چۇنكە مەككە خلقىنىڭ نىتى صاح توگول، بلكە مسلمانلرنى بىر آز آلداب طوقتا تۇب طۇر مو ايدى. نىز مەككە خلقى اوزلرى صاح شرطلرنىڭ قايسىلىرىنى بۇزدىلەر. شول سببىن محمد عليه السلام ھجرتنىڭ ۸-ئىچى يىلنە (۱۰) ئىچى رمضاننە اون ايكى مەڭ قدر اسلام عسكەرى ايلە مەدېنە دن چقىدى. (۲۰) ئىچى رمضاننە مەككە ياننە كىلۇب طوقتا دىلەر. مەككە خلقى بو قدر كۆب اسلام عسكەرىنە قارشى طۇرا آلاماسلىقلىرىنى آگۇلادىلەر. ھىچ قارشى طۇرا آلامادىلەر. محمد عليه السلام مەككە خلقىنن صوغشقا قارشى چىقماغان كىشىلەر ھم اورامدە فالىمىچى اۇيلر گە يابلغان كىشىلر اولدىن امىن بولماقچىنى اعلان قىلدى. مەككە خلقى ھر قايسى قورقشۇب اۇيلرىنە كۆب قاچدىلەر. رمضاننىڭ (۲۱) ئىچى كۆننە اير تە بىر لە محمد عليه السلام اون ايكى مەڭ عسكەر اچنە سلطنت ايلە مەككە شەھرىنە كر دى. ايكى آؤل كەبەنى طواف قىلدىلەر و آنىڭ اچنە گى پۇتلىرىنى چىقاردىلەر.

محمد عليه السلام: (ھىچ بىر كىشىگە مسلمانلر طرفىنن جبر قىلنما ياقىغىنى و اسلام دىنىنە كر و گە كۆچلە نەمە چىكىنى) معلوم قىلدى. لىكن آز زمان اچنە بۇ تۇن مەككە خلقى اوزاختىيارلىرى ايلە مسلمان بولۇب حضرت رسولىگە بيعت بىردىلەر.

ھجر تىڭ (۱۰) نچى يىلىدە محمد عليه السلام (طوفسان مڭ) قدر مسلمان ايله ذوالحجە آيندە يەنە مەككە گە بارۇپ يۇزمڭ قدر مسلمان ايله بىر گە حج قىلمىشدر . بۇندىن سوڭ محمد عليه السلام مەككە گە تىكرار كېلە آلمايچى اۇچ آيدىن سوڭ دىيادىن كىتىمىشدر . تارىخ اسلام اچىدە اۇشبو مەككەنى فتح قىلو الوغ واقعه لىر دىنىر .

۱۳) قدر كىچەسى .

قدر كىچەسى ھەر بىر سەئە قەمىر يە اچىدە ايزىگى عمللر و دعالر مقبول بولاطۇرغان بىر كىچە دركە قايسى كىچە ايكانى بىك تەيىن مەلۇم قىلنماشدر . يىل نىڭ ھەر قايسى كۈنىدە بولمىقلىق احتمالدر . شۇ يەلە ايسە دە ، محمد عليه السلام طرفىدىن كۆبىنچە رمضان آيى اچىدە بولمىقلىق و رمضان نىڭ دە آخىرى اوندە كۆبىنچە (۲۷) نچى كىچە سەئە طوغرى كىلەك احتمالى بيان قىلنمىشدر . شۇل سەببىدىن بۇتۇن دىنيا اهل اسلامى رمضان نىڭ (۲۷) نچى كىچە سەئەنى قدر كىچەسى اعتبار ايدۇب اول كىچە دە كۆب يۇقۇلايچى اويلاطۇرۇب ذىكر تەسبىح ، دعا و استغفار نماز و عبادت و عطر و نصيحت ايله اوتكار مەككە درلر . قرآن نىڭ نازل بولۇوى قدر كىچە سەئە باشلانغانلىقى و بۇ كىچە عبادت ايله اوتكار و مەككە آيى (۸۳) يىل قدر الوغ عبادتلىر ايله اوتكار و دىن ثوابلىراق بولۇوى ، و اول كىچە دە يىر گە فرشتە لىر اينه چكى قرآن دە بيان قىلنمىشدر . پەيغەمبەر مز محمد عليه السلام : (قدر كىچە سەئەنى اخلاص ايله عبادت قىلۇب اوتكار گان كىشىنىڭ ھەر بىر اوتكار گناھلىرىنى اللە تەلى عفو قىلاچقىدر) دىمىشدر . ھىجر تىدىن (۱۳) يىل مەقەم محمد عليه السلام گە ايك اۆل قرآن نازل بولغان كىچە ، كە رمضان نىڭ (۱۷) نچى كىچە سەئە ، شۇل يىلنىڭ قدر كىچە سەئەنى طوغرى كىلەمىشدر . (اللە اعلم)

۱۴) عيد فطر كۈنى .

عيد فطر كۈنى رمضان روزە سەئەنى تامام قىلغاندىن سوڭ بولا طۇرغان بايرام كۈنىدە كە شۇال آيىنىڭ باشلىرى . عيد فطر كۈنى اهل اسلام اۇچۇن الوغ بايرام كۈنلىرىدۇر . كىچەسى دە مبارك كىچە لىرىدۇر . عيد كىچە لىرىدە بىر نەچچە سەئە عمل و عبادت ايله اوتكار و اۇچۇن كۆب ثواب و وعدە قىلنمىشدر . عيد فطر كۈنىدە تاڭ آتقاچى يۇقۇدىن طۇرۇب غىسل قىلمىق ، تەننىڭ ھەر بىرىنى پاكلەمەك ، ياڭغا كىيىملىرى كىيەك ، خوش ايسلر سۇرتىمەك ، ايرتە نمازىنى اوقۇغاندىن سوڭ عيد نمازىنى اوقۇغانچى خىرماكى بىر طاتلى طعام ايله افطار قىلمىق ، عيد اوقۇلاطۇرغان يىر گە جەيەو بارمىق ، بارغاندە و قايتقاندا فقيرلر گە صدقە لىر بىرىمەك ، ايرتە يۇقۇدىن

اوبانۇب خەلقلىرىنىڭ عىداۋىقى پۇرغان يىرگە جىيىلورنى كورگاچ قىيامت كۇندە خەلقلىرى نىدىن قوبۇب مەشرىمىدا نىنە جىيىلورنى خاۋرگە كىتۇرۇب عىرتلەنەك سىتىدەر. ودخى ايرلرگە قۇياش چغۇب بىر آز كوتەرلگاچ عىدنامازى اوقۇمىق وعىدنامازىنە قدر ھىر كىم اوزى اۇچۇن وبالا لرى اۇچۇن معلوم مقدار نچە فقيرلرگە فطرە صدقە لرى بىرۇب ھىر كىم شادلىق ايله بايرام ايتكان زماندە فقيرلرنى دە، شادلىق دىن محروم ايتىمسكە طرشمىق واجىدەر.

عید كۇندە گناھ اشلىرىدىن ساقلا نۇب ایزگى عمللر قىلۇرغە طرشمىق، دوستلر ايله وياقن قارىنداشلر ايله كورشۇب زىيارت قىلىشقىق، قىرستانغە بارۇب مېتىلرنى زىيارت قىلمىق، دشمان كشىلر ايله كىلىشۇب دوستلانۇرغە طرشمىق، بىك ضرور بولماغان اشلىرنى اشلەپچى بايرام ايتۇب شادلىق ايله اوتكارمىك سىتىدەر. عید كۇنلرنىدە صوغش اوينلرى اوينامىق، آتلر اوز شىدرمىق درستىدەر.

(۱۵) عید قىربان كۇنلىرى.

عید قىربان كۇنى ذوالحججە آيىنىڭ (۱۰) نچى كۇنىدەر. ھىر بىر دولتلى مسلمانغە بو كۇندە بىر قىربان چالۇب جماعتلرنىنى، وكىلگان قوناقلرنىنى وكورشىلرنىدە بولغان فقيرلرنى ھىرمت قىلمىق واجىدەر. ودخى اۇشبو كۇندە قۇياش چغۇب بىر آز كوتەرلگاچ ايرلر جماعت بولۇب عىدنامازى اوقۇمىق واجىدەر. قىربان عىدىنە بارغان وقتدە يولدە طوقتاب طوقتاب بىر نچە مرتبە تىكىير تىشرىق اسملى مشھور تىكىيرنى ئەيتىمىك سىتىدەر. عید فطر كۇنىدە سىنت بولغان اشلىر عید قىربان كۇنىدە دە سىتىدەر. مگر عید قىربان كۇنىدە تاك آتقاندىن سوڭ عىدنامازىنى اوقۇغانچى روزە كشى كىيى ھىچ بىر نەرسە آشامىچى اچەپچى طۇرمىق وعىدنامازىنى اوقۇغاندىن سوڭ قىربان چالغان كشى قىربان شولپاسى ايله قىربانى بولماغان كشى باشقە بىر طعام ايله افطار قىلمىق سىتىدەر.

عید قىربان كۇنىدىن اۋلگى كۇن يعنى ذوالحججە نىڭ (۹) نچى كۇنى (ھىر فە) كۇنى دىيۇب واندىن اۋلگى كۇن يعنى ذوالحججە نىڭ (۸) نچى كۇنى (ترويه) كۇنى دىيۇب آتالۇرلر. بو كۇنلردە مبارك كۇنلردىنەر. ودخى عید قىرباندىن سوڭقى اۋچ كۇن يعنى ذوالحججە نىڭ (۱۱) نچى، (۱۲) نچى و (۱۳) كۇنلرى تىشرىق كۇنلرى دىيۇب آتالۇرلر. اۇشبو كۇنلرنىڭ ھىر بىرى يعنى (۶) كۇننىڭ كۇنلرلى دە كىچە لرى دە ایزگى عمللر اۇچۇن كوب ثوابلر وعىدە قىلىنىش دەالر وتوبە لر قبول بولا طۇرغان مبارك وقتلردەر.

ذوالحججه نىڭ بىرىنچى كۈنىدىن باشلاپ عيد قىر بان كۈنىگە قىر (۹) كۈن روزە بولمىق كۆپ ئوابلى مستحب عمللار دىنەر

امّا قىر بان عيدى كۈنىدە و آندىن سوڭقى (۳) تىش رىق كۈنلەردە روزە بولمىق ھىرامدىر . چۈنكى اول كۈنلەرنى عيد فطر كۈنى كىبى بايرام ايتۇب شادلىق ايله اوتكارمك سىنتىر .

عرفە كۈنىنىڭ ايرتە نمازىدىن باشلاپ (۱۳) نچى ذالھجھە نىڭ ايكىندى نمازىنە قىر (۲۳) نمازنىڭ ھەر بىرسىدە جماعت ايله فرضلارنى اوقۇب سلام بىزگاندىن سوڭ ھەر كىم قىرۇب تىكبير تىش رىق اسملى اۋ شىبو تىكبيرنى ئەيتىمك واجبدر :

اللّٰهُ اَكْبَرُ ، اللّٰهُ اَكْبَرُ * لا اِلهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاللهُ اَكْبَرُ * وَاللهُ اَكْبَرُ * وَاللهُ اَكْبَرُ *
 معناسى : (اللّٰهُ تَعَالَى ھەر نىرسەدىن الوغرافىدەر . بىر اللّٰهُ تَعَالَى دىن باشقى ھىچ تىكرى يوقدەر واللّٰهُ تَعَالَى ھەر نىرسەدىن الوغرافىدەر . ھەر بىر كور كە ملك اللّٰهُ تَعَالَى دىن گنەدر .)
 يالغۇز اوقۇغان كىشىلەرگە و خاتۇن قىزغە قىر بان بايرامى كۈنلەردە مذكور (۲۳) نمازنىڭ فرضلارنى سوڭ اۋ شىبو تىكبير تىش رىقنى ئەيتىمك واجب توگل بلكە مستحبدر .
 عيد نمازلىرىنىڭ شىرطلارنى و اوقۇرە و شىلرى عبادات اسلامىە نىڭ (جماعت) اسملى (۴) نچى جزئىدە بيان قىلىنىش ايدى .

حج كۈنلىرى .

حج عمللىرى اۋ شىبو عيد قىر بان كۈنلەردە قىلىنۇرلر .

ھەر سىنە مكە مكرمە شەرىنە ذوالھجھە آينە قىر بۇتۇن دىيادىن يارتى مىليون قىر حاجىلەر جىيىلىقلىقى معلومكۇدەر . اۋ شىبو حاجىلەر تىر و يە كۈنىدە ايرتە بىرلە مكە مكرمە شەرىندىن قىر ب مكەدىن (۸) چاقىر م چاماسىدە مشرق طرفىدە راق (مېنا) اسملى بىر اولغە كىتەرلر . آندە بىر كىچ قونارلر . عرفە كۈنىدە قۇياش چىققاندىن سوڭ (عرفات) طاوونە كىتەرلر . عرفات طاوونە اۋ يىلە وقتى بىتكاچ جماعت ايله اول او يىلە نمازىنى آنىڭ آرتىدىن اوق ايكىندى وقتى يتىمس بۇرۇن ايكىندى نمازىنى اوقۇرلر . آندىن سوڭ عرفات طاوونە چىڭنىڭ فرضلارنى بولغان (وقوف) نى قىلۇرلر . يعنى عرفات طاوونە بىر نىچە ساعت طوقتاب قىلغە قاراب ذكرلر ئەيتۇب دىنيا و آخرت مقصودلارنى صۇر ابدى عالر قىلۇب طۇرورلر . قۇياش بايغاچ آخىشام اوقۇماس بۇرۇن (مزدلفە) اسملى بىرگە كىتەرلر . يەستى وقتى كرگاچ مزدلفەدە اول آخىشامنى سوكرە يەستىنى اوقۇرلر . كىچىنى مزدلفەدە

اوتكارۇب عبدقربان كۇنىنىڭ ايرتە نمازىنى اوقۇغاندىن سوڭ غەرقانداغى كىبى قىلۇپ فىنە قاراب بر آز وقت طوقتاب قوللىرىنى كوتەرۇب ذكرلر اوقۇب ودعالر قىلۇپ طۇرۇلر. قۇياش چقماس بۇرۇن هر قايسى يىنە (منا) غە كىتەرلر. منادە معلوم اورلرندە تكبىرلر ئەيتوب (جەرە) طاشلر يىنى آتارلر. هم قربانلر يىنى چالۇب ايتىنى دە تىرىسىنى دە فقراغە صدقە قىلۇرلر. آندىن سوڭ چە چلر يىنى كىتەر تۇرلر ياكە فسقارتۇرلر. چىتىدىن كىلگىن حاجىلر نىڭ كوسى مسافر بولغانلقلرندىن عىد نمازىنى اوقۇمى قالۇرلر. اما مسافر بولماغان حاجىلر عىد نمازىنى مكە گە قايتۇب ياكە منادە اوقۇرلر. حاجىلر (۱۰) نچى، (۱۱) نچى يا (۱۲) نچى ذالھجە دە مكە گە قايتۇب كعبە اللەنى ئەيلەنۇب فرض بولغان طوافنى قىلۇرلر. حج عمللرى اۇشبو طواف ايلە تمام بولۇر.

ابراهيم پيغمبرنىڭ قربانى .

تارىخ انىياكتابلرندە مشهور دىكە ابراهيم عليه السلام هيچ بر بالاسى يوق زماندە بالاسى بولاقالسە، بىك سۇيۇنە چكىنى اظهار قىلۇب : « اگەر اللە تەلى مىڭا بر بالايىرسە ، مېن اول بالانى اللە تەلى رضالى اۇچۇن قربان قىلۇرايدىم » دىيۇب طاشلامش ايدى . بوسوز گوييا بر نىر ئەيتو حكىمدە ايدى . بر زماندىن سوڭ ابراهيم عليه السلام نىڭ ھاجراسى كىچى خانۇندىن اسماعىل اسمى وسارە اسمى الوغ خانۇندىن اسحاق اسمى ايكى اوغلى بولدى . اللە تەلى نىڭ امرى بوينچە ابراهيم عليه السلام ھاجرا ايلە اسماعىلنى مكە شەھرى اورنىنە ايلتۇب قويدى . آنلر شول يىردە تركلك ايتدىلر . سارە ايلە اسحاق كنعان يۇرتىدە ابراهيم عليه السلام نىڭ اوزى ايلە برگە تركلك قىلدىلر . ھرىلدە بر نىچە مرتبە ابراهيم عليه السلام ھاجرا ايلە اوغلى اسماعىلنى زيارت قىلۇرغە بارۇرايدى . برسفرى ذوالھجە آيندە طوغرى كىلدى . اول وقتدە حضرت اسماعىل اون يا اون دورت ياشلك بر بالا ايدى . ۷ نچى ذىالھجەدە ابراهيم عليه السلام كىچى يۇقۇغە باتمش ايدى . تۇشندە بر فرشتە كىلۇب : « اوغلك خصوصندە غى نىر كىزنى وفا قىلۇرغە وقت بولدى ، نى اۇچۇن ادا قىلمىسكۇ ؟ » دىدى . ابراهيم عليه السلام يۇقۇدىن اويانچا (۸) نچى ذوالھجەدە بوتۇشنى آڭلامىچى اويلاپ يۇردى ، هيچ بر نىرى خاطر يىنە كىلمەدى ، شول سببىدىن (۸) نچى ذوالھجە (ترويه) كۇنى دىيۇب آتالمىش . عرچە ترويه دىمك اويلانۇق دىكە .

اول كۇن كىچى يۇقۇغاچ يىنە شول تۇشنى كوردى . (۹) نچى ذوالھجەدە اويلاپ يۇرى طۇرغاچ اول تۇشنى آڭلادى : (اگردە اللە تەلى مىڭا بر بالايىرسە ، اللە تەلى رضالى اۇچۇن مېن اول بالانى قربان قىلۇرايدىم) دىگان نىرى خاطر يىنە كىلدى . شول سببىدىن (۹) نچى ذوالھجە (عرفە) كۇنى دىيۇب آتالۇر . عرچە عرفە دىمك بلو و آڭلاودىمكىس . اول كۇندىن سوڭ يۇقۇغاچ يىنە شول تۇشنى كوردى . (۱۰) نچى ذوالھجەدە بوتۇش البتە اللە تەلى طرفىدىن مىڭا بروحى بولۇق كىرەك . اللە تەلى نىرمىنى وفا قىلۇرغە قوشا ايكان دىب الوغ اوغلى اسماعىل نى شول كۇندە آناسى ھاجرگە بلگرتىچى قرغە آلۇب چغۇب قربان ايتۇب بوغزالاماقچى بولدى . قولىنە پىچاق وجب آلۇب ابراهيم عليه السلام اوغلى اسماعىل ايلە حاضر دە حاجىلر قربان چالطۇرغان مىنصحراسىنە چغۇب

كىتىدى . يىغلى يىغلى اوغلىنى سىرىنى ئەيتىدى . اوغلى اسماعىل اللہ رىضالىنى ئۇچۇن قىربان بولۇر غەراضى بولدى . اسماعىلنى ياتقۇرۇپ مويىنى پىچاقنى قويام دىگان زمانىدە جىبرا ئىل فرىشتە كىلۇب ابراھىم ئىلە السلام آرتىدىن تىكىرى ئەيتىدى . ابراھىم ئىلە السلام آرتىنە قاراغاچ جىبرا ئىل : اسماعىلنى قىربان قىلۇرغە اللہ تەلى دن رىخت يوق . تۇش واقەسىنى قىط بىر امتىحان ئۇچۇن ايدى . ايدى نىر ئىنى وفاقىلغان حكىمىدە بولدىك ئوغلىك اسماعىل اورنىنە ئۇشبو قوينى قىربان قىل دىدى . شول وقتىدە ابراھىم ئىلە السلام نىڭ آرتىدە بىر قولى دە حاضىر ايدى . آتا و اوغل ھىر ايكىسى بىلادىن قوتلغانلىقىنى بىك شاد بولۇپ اللہ تەلى گە شىكر قىلۇپ ذىكر ئەيتىدىلر . مشھور تىكىرى تىشرىق شول ذىكر دىر .

شول روشچە ابراھىم ئىلە السلام (۱۰) نىچى ذولحجەدە عىد قىربان كۇنىدە اوغلى اورنىنە بىر قولى قىربان قىلمىش ايدى . پىغىبىر مەن مۇھىم ئىلە السلام نىڭ (۲۷) نىچى بوندىغى باباسى ابراھىم ئىلە السلام نىڭ بىر عىبادىتى بولوسىبىلى ئۇشبو عىد قىربان كۇنىدە كوچى يىتەر لىك مىسلمانلارغە بىر قىربان چالۇپ تىرىسىمنى فقىرلەرگە بىرىمك ايتى ايلە جماعتلىرىنى ، قوناقلىرىنى و كورشىلر نەدە بولغان فقىرلرنى حرمت قىلمىق واجب بولمىشدر . قىرباننىك حىكمىلرى عىبادات اسلامىيە نىڭ (۵) نىچى جىز ئىدە زىكەندىن سوڭك بىيان قىلمىشدر .

قىر آندە ابراھىم ئىلە السلام نىڭ قىربان ايتلۇرگە حاضىر لەنىش اوغلى قاىو اوغلى ايكانى آتالماشدر . لىكن حىدىتلىردىن قىربان قەسىسى اسماعىل ئىلە السلام حقتىدە بولمىقلىقى آڭلاناىر و دىخى اسماعىل ابراھىم ئىلە السلام نىڭ الوغ اوغلى بولوسىبىلى قىربان قەسىسى آنىڭ حقتىدە بولمىقلىقى مناسىبتى رەك كورىنەدر . اللہ اعلم بالصواب و السلام .

تمام

آى باشى جَدْوَلِى

ئۇشبو كىلە چكىدە گى جدول بويىنچە (۱۹۰۶) نىچى تارىخ عىسوئىدىن باشلاپ (۱۹۵۷) نىچى يىلغە قىدر مۇكەمكىرمە وقتى بويىنچە سىنئە شەمسىيە ايلرىنىڭ نىچە نىچى كۇنلرىدە نىچە نىچى تارىخ ھىجرىنىڭ قايسى ايلرىنىڭ بىر نىچى كۇنلرى آتاناڭ قايسى كۇنلرىدە كىلە چكى علم ھىيئەت بويىنچە بىك طوغرى حىسابلاپ يازلمىشدر . اللہ تەلى خارىق العادە بىر اش قىلمىق ارادەسى ايلە آينىڭ يۇرشىنى اوز گەرتەسە ، ئۇشبو جىدوالدە يازلمىش حىسابنىڭ طوغرى چىغا چىقىدە شىبھە يوقدر . مگر كوزلرى بىك عىجب اونىكن كىشىلر عادىتدە كورنمىسلىك آينى دە كورسەلر ، بىك سىرەك بعض ايلر بوجىدوالدە كورستلىگان حىسابدىن اللك كىلگان كىبى كورلۇر . ياكە بۇ لۇت بولوسىبىلى كورىنە چك آى كور نەمى قالوردە ، علمالر آى باشىنى بىر كۇن سوڭك حىساب قىلالۇرلر . دىن عمللرى ئۇچۇن قىبول ايتلمەسە دە ، دىن ماعاملرلى ئۇچۇن بوحىساب عىمومما قىبول ايتلمەك تىيشلىدىر .

اوشبو (آي باشي جدولي) ايله (۱۹۰۶) چيدين باشلاب (۱۹۵۷) چي شمسيه ناك قايسى آينده، نيچه چي كونده وني اسملي كونده طوغري كيل چكلى

يىلر	يانۋار ۳۱	فيۋرال ۲۸، ۲۹	مارت ۳۱	آپريل ۳۰	ماي ۳۱	اييون ۳۰
۱۹۰۶	۱۴ نده شنبه كون چي ذوالحجه بولور. اوشبو اي (۲۹) كوندن كيلور.	۱۲ يكشنبه چي حرم (۳۰) ۱۳۲۴	۱۴ شنبه چي صفر ۲۹	۱۲ چارشنبه چي ربيع ۳۰	۱۲ جمعه ربيع ۲۹	۱۰ شنبه چي جماد ۳۰
۱۹۰۷	۳ چارشنبه چي ذوالحجه ۲۹	۱ پنجشنبه چي حرم ۳۰ (۱۳۲۵) *	۳ شنبه چي صفر ۲۹	۱ يكشنبه چي ربيع ۳۰	۱- شنبه چي ربيع ۲۹ ۲- شنبه چي ربيع ۳۰ ۳- چارشنبه چي جماد ۳۰	۲۹ جمعه جماد ۲۹
۱۹۰۸	۲۲ شنبه چي حرم ۳۰ (۱۳۲۶) *	۲۱ پنجشنبه چي صفر ۲۹	۲۱ جمعه چي ربيع ۳۰	۲۰ يكشنبه چي ربيع ۲۹	۱۹ دوشنبه جماد ۳۰	۱۸ چارشنبه جماد ۲۹
۱۹۰۹	۱۰ شنبه حرم ۳۰ (۱۳۲۷) *	۹ دوشنبه چي صفر ۲۹	۱ شنبه چي ربيع ۳۰	۹ پنجشنبه چي ربيع ۲۹	۸ جمعه چي جماد ۳۰	۷ يكشنبه جماد ۲۹
۱۹۱۰	۳۰ شنبه چي صفر ۲۹	۲۸ يكشنبه چي ربيع ۳۰	۳۰ شنبه چي ربيع ۲۹	۲۸ چارشنبه چي جماد ۳۰	۲۸ جمعه جماد ۲۹	۲۶ شنبه چي رجب ۳۰
۱۹۱۱	۱۹ چارشنبه چي صفر ۲۹	۱۷ پنجشنبه چي ربيع ۳۰	۱۹ شنبه چي ربيع ۲۹	۱۷ يكشنبه جماد ۳۰	۱۷ شنبه جماد ۲۹	۱۵ چارشنبه رجب ۳۰
۱۹۱۲	۸ يكشنبه چي صفر ۲۹	۶ دوشنبه چي ربيع ۳۰	۷ چارشنبه چي ربيع ۲۹	۵ پنجشنبه جماد ۳۰	۵ شنبه چي جماد ۲۹	۳ يكشنبه چي رجب ۳۰
۱۹۱۳	۲۶ شنبه چي ربيع ۳۰	۲۵ دوشنبه چي ربيع ۲۹	۲۶ شنبه جماد ۳۰	۲۵ پنجشنبه جماد ۲۹	۲۴ جمعه رجب ۳۰	۲۳ يكشنبه شعبان ۲۹
۱۹۱۴	۱۵ چارشنبه چي ربيع ۳۰	۱۴ جمعه چي ربيع ۲۹	۱۵ شنبه چي جماد ۳۰	۱۴ دوشنبه جماد ۲۹	۱۳ شنبه رجب ۳۰	۱۲ پنجشنبه شعبان ۲۹
۱۹۱۵	۴ يكشنبه چي ربيع ۳۰	۳ شنبه چي ربيع ۲۹	۴ چارشنبه جماد ۳۰	۳ جمعه چي جماد ۲۹	۲ شنبه رجب ۳۰	۱ دوشنبه شعبان ۲۹ ۳۰ شنبه رمضان ۳۰
۱۹۱۶	۲۴ يكشنبه چي ربيع ۲۹	۲۲ دوشنبه جماد ۳۰	۲۳ چارشنبه جماد ۲۹	۲۱ پنجشنبه رجب ۳۰	۲۱ شنبه شعبان ۲۹	۱۹ يكشنبه رمضان ۳۰
۱۹۱۷	۱۲ پنجشنبه چي ربيع ۲۹	۱۰ جمعه چي جماد ۳۰	۱۲ يكشنبه جماد ۲۹	۱۰ دوشنبه رجب ۳۰	۱۰ چارشنبه شعبان ۲۹	۸ پنجشنبه رمضان ۳۰
۱۹۱۸	۱ دوشنبه چي ربيع ۲۹ ۲- شنبه چي شنبه جماد ۳۰		۱ پنجشنبه چي جماد ۲۹ ۲- جمعه چي جماد ۳۰ ۳- يكشنبه چي رجب ۳۰	۲۹ يكشنبه شعبان ۲۹	۲۸ دوشنبه رمضان ۳۰	۲۷ چارشنبه شوال ۲۹

(* يۇلدازلار يىلر ناك كيمسه لر ينه اشاردور. يۇلدازلى ميلادى يىلر ناك فيۋرال لرى (۲۹) كۇندن

تاریخ میلادیکه قدر (۵۱) یل اچنده گی سنه قمریه آیلربنک برچی کونلری سنه
 وهر بر آیدک نیچه شر کوندن حساب قیلناچقاری بیک طوغریلق ایله بلنور .

۳۱ دیکمبر	۳۰ نویمبر	۳۱ اوکتمبر	۳۰ سینتمبر	۳۱ آوگوست	۳۱ اییول
۴ دوشنبه ۱ ۳۰ ذوالقعدة	۵ یکشنبه ۱ ۲۹ شوال	۶ جمعه ۱ ۳۰ رمضان	۷ پنجشنبه ۱ ۲۹ شعبان	۸ سهشنبه ۳۰ انجی رجب	۱۰ دوشنبه ۱ ۲۹ جماد
۲۲ یکشنبه ۱ ۳۰ ذوالحجة	۲۳ جمعه ۱ ۳۰ ذوالقعدة	۲۵ پنجشنبه ۱ انجی شوال ۲۹	۲۵ سهشنبه ۱ رمضان ۳۰	۲۷ دوشنبه ۱ شعبان ۲۹	۲۸ شنبه ۱ ۳۰ رجب
۱۲ جمعه ۱ ۲۹ ذوالحجة	۱۲ چهارشنبه ۱ ذوالقعدة ۳۰	۱۴ سهشنبه ۱ شوال ۲۹	۱۴ یکشنبه ۱ رمضان ۳۰	۱۶ شنبه ۱ شعبان ۲۹	۱۷ پنجشنبه ۱ ۳۰ رجب
۱ سهشنبه ۳۰ ذوالحجة ۳۱ پنجشنبه ۱ عمر ۳۰ ۱۳۲۸	۱ یکشنبه ۱ ۳۰ ذوالقعدة	۳ شنبه ۱ ۲۹ شوال	۳ پنجشنبه ۱ ۱ رمضان ۳۰	۵ چهارشنبه ۱ ۲۹ شعبان	۶ دوشنبه ۱ ۳۰ رجب
۲۵ دوشنبه ۱ ۳۰ ۱۳۲۹	۲۱ یکشنبه ۱ ۲۹ ذوالحجة	۲۲ جمعه ۱ ۳۰ ذوالقعدة	۲۳ پنجشنبه ۱ انجی شوال ۲۹	۲۴ سهشنبه ۱ ۳۰ رمضان	۲۶ دوشنبه ۱ انجی شعبان ۲۹
۹ جمعه ۱ ۳۰ ۱۳۳۰ *	۱۰ پنجشنبه ۱ ۲۹ ذوالحجة	۱۱ سهشنبه ۱ ۳۰ ذوالقعدة	۱۲ دوشنبه ۱ ۲۹ شوال	۱۳ شنبه ۱ ۳۰ رمضان	۱۵ جمعه ۱ ۲۹ شعبان
۲۸ جمعه ۱ ۲۹ صفر	۲۸ چهار محرم ۳۰ ۱۳۳۱	۲۹ دوشنبه ۱ ذوالحجة ۳۰	۲۹ شنبه ۱ ۳۰ ذوالقعدة	۱ چهارشنبه ۱ رمضان ۳۰ ۳۱ جمعه ۱ شوال ۲۹	۳ سهشنبه ۱ شعبان ۲۹
۱۷ سهشنبه ۱ ۲۹ صفر	۱۷ یکشنبه ۱ ۳۰ ۱۳۳۲	۱۹ شنبه ۱ ذوالحجة ۲۹	۱۹ پنجشنبه ۱ ذوالقعدة ۳۰	۲۱ چهارشنبه ۱ شوال ۲۹	۲۲ دوشنبه ۱ انجی رمضان ۳۰
۶ شنبه ۱ ۲۹ صفر	۶ پنجشنبه ۱ ۳۰ ۱۳۳۳ *	۸ چهارشنبه ۱ ذوالحجة ۲۹	۸ دوشنبه ۱ ذوالقعدة ۳۰	۱۰ یکشنبه ۱ ۲۹ شوال	۱۱ جمعه ۱ رمضان ۳۰
۲۵ جمعه ۳۰ ۱ ربع	۲۶ پنجشنبه ۱ صفر ۲۹	۲۷ سهشنبه ۱ ۳۰ ۱۳۳۴	۲۷ یکشنبه ۱ ذوالحجة ۳۰	۲۸ جمعه ۱ ذوالقعدة ۳۰	۳۰ پنجشنبه ۱ شوال ۲۹
۱۳ سهشنبه ۳۰ ۱ ربع	۱۴ دوشنبه ۱ صفر ۲۹	۱۵ شنبه ۱ ۳۰ ۱۳۳۵	۱۶ جمعه ۱ ذوالحجة ۲۹	۱۷ چهارشنبه ۱ ذوالقعدة ۳۰	۱۹ سهشنبه ۱ شوال ۲۹
۲ شنبه ۳۰ ۱ ربع	۳ جمعه ۱ صفر ۲۹	۴ چهارشنبه ۱ ۳۰ ۱۳۳۶ *	۵ سهشنبه ۱ ذوالحجة ۲۹	۶ یکشنبه ۱ ذوالقعدة ۳۰	۸ شنبه ۱ شوال ۲۹
۲۲ شنبه ۳۰ ۱ ربع	۲۲ پنجشنبه ۱ ربع ۳۰	۲۴ چهارشنبه ۱ صفر ۲۹	۲۴ دوشنبه ۱ ۳۰ ۱۳۳۷	۲۵ شنبه ۱ ذوالحجة ۳۰	۲۶ پنجشنبه ۱ ذوالقعدة ۳۰

ویؤلرلی هجری ییلرناک ذوالحجة آیلری اوتوزار کوندن کیلدر .

یبلر	یانۆار ۳۱	فیژوال ۲۸، ۲۹	مارت ۳۱	آپریل ۳۰	مای ۳۱	ایيون ۳۰
۱۹۱۹	۲۰ یکشنبه ۱ جماد (۳۰)	۱۹ سوشنبه ۲ جماد (۲۹)	۲۰ چهارشنبه ۱ رجب (۳۰)	۱۹ جمعه ۱ شعبان (۲۹)	۱۸ شنبه ۱ رمضان (۳۰)	۱۷ دوشنبه ۱ شوال (۲۹)
۱۹۲۰*	۹ پنجشنبه ۱ جماد (۳۰)	۸ شنبه ۲ جماد (۲۹)	۸ یکشنبه ۱ رجب (۳۰)	۷ سوشنبه ۱ شعبان (۲۹)	۶ چهارشنبه ۱ رمضان (۳۰)	۵ جمعه ۱ شوال (۲۹)
۱۹۲۱	۲۸ پنجشنبه ۲ جماد (۲۹)	۲۶ جمعه ۱ رجب (۳۰)	۲۸ یکشنبه ۱ شعبان (۲۹)	۲۶ دوشنبه ۱ رمضان (۳۰)	۲۶ چهارشنبه ۱ شوال (۲۹)	۲۴ پنجشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)
۱۹۲۲	۱۷ دوشنبه ۱ جماد (۲۹)	۱۵ سوشنبه ۱ رجب (۳۰)	۱۷ پنجشنبه ۱ شعبان (۲۹)	۱۵ جمعه ۱ رمضان (۳۰)	۱۵ یکشنبه ۱ شوال (۲۹)	۱۳ دوشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)
۱۹۲۳	۶ جمعه ۲ جماد (۲۹)	۴ شنبه ۱ رجب (۳۰)	۶ دوشنبه ۱ شعبان (۲۹)	۴ سوشنبه ۱ رمضان (۳۰)	۴ پنجشنبه ۱ شوال (۲۹)	۲ جمعه ۱ ذوالقعدة (۳۰)
۱۹۲۴*	۲۵ پنجشنبه ۱ رجب (۳۰)	۲۴ شنبه ۱ شعبان (۲۹)	۲۴ یکشنبه ۱ رمضان (۳۰)	۲۳ سوشنبه ۱ شوال (۲۹)	۲۲ چهارشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۲۱ جمعه ۱ ذوالحجه (۲۹)
۱۹۲۵	۱۳ دوشنبه ۱ رجب (۳۰)	۱۲ چهارشنبه ۱ شعبان (۲۹)	۱۳ پنجشنبه ۱ رمضان (۳۰)	۱۲ شنبه ۱ شوال (۲۹)	۱۱ یکشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۱۰ سوشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)
۱۹۲۶	۲ جمعه ۱ رجب (۳۰)	۱ یکشنبه ۱ شعبان (۲۹)	۲ دوشنبه ۱ رمضان (۳۰)	۱ چهارشنبه ۱ شوال (۲۹)	۳۰ شنبه ۱ ذوالحجه (۳۰)	۲۹ دوشنبه ۱ محرم (۳۰) (۱۳۴۵)
۱۹۲۷	۲۲ جمعه ۱ شعبان (۲۹)	۲۰ شنبه ۱ رمضان (۳۰)	۲۲ دوشنبه ۱ شوال (۲۹)	۲۰ سوشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۲۰ پنجشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)	۱۸ جمعه ۱ محرم (۳۰) (۱۳۴۶)*
۱۹۲۸*	۱۱ سوشنبه ۱ شعبان (۲۹)	۹ چهارشنبه ۱ رمضان (۳۰)	۱۰ جمعه ۱ شوال (۲۹)	۸ شنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۸ دوشنبه ۱ ذوالحجه (۳۰)	۷ چهارشنبه ۱ محرم (۳۰) (۱۳۴۷)
۱۹۲۹	۲۹ دوشنبه ۱ رمضان (۳۰)	۲۸ چهارشنبه ۱ شوال (۲۹)	۲۹ پنجشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۲۸ شنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)	۲۷ یکشنبه ۱ محرم (۳۰) (۱۳۴۸)	۲۶ سوشنبه ۱ صفر (۲۹)
۱۹۳۰	۱۸ جمعه ۱ رمضان (۳۰)	۱۷ یکشنبه ۱ شوال (۲۹)	۱۸ دوشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۱۷ چهارشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)	۱۶ پنجشنبه ۱ محرم (۳۰) (۱۳۴۹)*	۱۵ شنبه ۱ صفر (۲۹)
۱۹۳۱	۷ سوشنبه ۱ رمضان (۳۰)	۶ پنجشنبه ۱ شوال (۲۹)	۷ جمعه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۶ یکشنبه ۱ ذوالحجه (۳۰)	۶ سوشنبه ۱ محرم (۲۹) (۱۳۵۰)	۴ چهارشنبه ۱ صفر (۳۰)
۱۹۳۲*	۲۷ سوشنبه ۱ شوال (۲۹)	۲۵ چهارشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۲۶ جمعه ۱ ذوالحجه (۲۹)	۲۴ شنبه ۱ محرم (۳۰) (۱۳۵۱)	۲۴ دوشنبه ۱ صفر (۲۹)	۲۲ سوشنبه ۱ ربیع (۳۰)

ایپول ۳۱	آؤکوست ۳۱	سینتفبر ۳۰	اوکتفبر ۳۱	نویفبر ۳۰	دیکفبر ۳۱
۱۶ شوشبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۱۵ پنجشنبه ۱ ذالحجه (۲۹)	۱۳ جمعه محرم ۳۰ (۱۳۳۸) *	۱۳ یکشنبه ۱ صفر (۲۹)	۱۱ دوشنبه ۱ ربیع ۱ (۳۰)	۱۱ چهارشنبه ۱ ربیع ۲ (۲۹)
۴ شنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۳ دوشنبه ۱ ذوالحجه (۳۰)	۲ چهارشنبه محرم ۳۰ (۱۳۳۹)	۲ جمعه ۱ صفر (۲۹) ۳۱ شنبه انجی ربیع ۱ (۳۰)	۳۰ دوشنبه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۲۹ شوشبه ۱ جماد ۱ (۳۰)
۲۴ شنبه ۱ حجه (۲۹)	۲۲ یکشنبه محرم ۳۰ (۱۳۴۰)	۲۱ شوشبه ۱ صفر (۲۹)	۲۰ چهارشنبه ۱ ربیع ۱ (۳۰)	۱۹ جمعه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۱۸ شنبه ۱ جماد ۱ (۳۰)
۱۳ چهارشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)	۱۱ پنجشنبه محرم ۳۰ (۱۳۴۱) *	۱۰ شنبه ۱ صفر (۲۹)	۹ یکشنبه ۱ ربیع ۱ (۳۰)	۸ شوشبه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۷ چهارشنبه ۱ جماد ۱ (۳۰)
۲ یکشنبه ۱ ذوالحجه (۳۰)	۱ سوشبه ۱ صفر (۲۹)	۲۹ جمعه ۱ ربیع ۱ (۳۰)	۲۹ یکشنبه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۲۷ دوشنبه ۱ جماد ۱ (۳۰)	۲۷ چهارشنبه ۱ جماد ۲ (۲۹)
۲۰ شنبه محرم ۳۰ (۱۳۴۳)	۱۹ دوشنبه ۱ صفر (۲۹)	۱۷ شوشبه ۱ ربیع ۱ (۳۰)	۱۷ پنجشنبه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۱۵ جمعه ۱ جماد ۱ (۳۰)	۱۵ یکشنبه ۱ جماد ۲ (۲۹)
۹ چهارشنبه محرم ۳۰ (۱۳۴۴) *	۸ جمعه ۱ صفر (۲۹)	۶ شنبه ۱ ربیع ۱ (۳۰)	۶ دوشنبه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۴ شوشبه ۱ جماد ۱ (۳۰)	۴ پنجشنبه ۱ جماد ۲ (۲۹)
۲۹ چهارشنبه ۱ صفر (۲۹)	۲۷ پنجشنبه ۱ ربیع ۱ (۳۰)	۲۶ شنبه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۲۵ یکشنبه ۱ جماد ۱ (۳۰)	۲۴ شوشبه ۱ جماد ۲ (۲۹)	۲۳ چهارشنبه ۱ رجب (۳۰)
۱۸ یکشنبه ۱ صفر (۲۹)	۱۶ دوشنبه ۱ ربیع ۱ (۳۰)	۱۵ چهارشنبه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۱۴ پنجشنبه ۱ جماد ۱ (۳۰)	۱۳ شنبه ۱ جماد ۲ (۲۹)	۱۲ یکشنبه ۱ رجب (۳۰)
۷ جمعه ۱ صفر (۲۹)	۵ شنبه ۱ ربیع ۱ (۳۰)	۲ دوشنبه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۳ شوشبه ۱ جماد ۱ (۳۰)	۲ پنجشنبه ۱ جماد ۲ (۲۹)	۱ جمعه انجی رجب (۳۰) ۳۱ یکشنبه انجی شعبان (۲۹)
۲۵ چهارشنبه ۱ ربیع ۱ (۳۰)	۲۴ جمعه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۲۲ شنبه ۱ جماد ۱ (۳۰)	۲۲ دوشنبه ۱ جماد ۲ (۲۹)	۲۰ شوشبه ۱ رجب (۳۰)	۲۰ پنجشنبه ۱ شعبان (۲۹)
۱۴ یکشنبه ۱ ربیع ۱ (۳۰)	۱۳ شوشبه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۱۱ جمعه ۱ جماد ۱ (۳۰)	۱۱ چهارشنبه ۱ جماد ۲ (۲۹)	۹ شنبه ۱ رجب (۳۰)	۹ دوشنبه ۱ شعبان (۲۹)
۴ جمعه ۱ ربیع ۱ (۲۹)	۲ شنبه جماد ۱ (۳۰)	۲۹ چهارشنبه ۱ جماد ۲ (۲۹)	۲۹ پنجشنبه ۱ رجب (۳۰)	۲۹ شنبه ۱ شعبان (۲۹)	۲۸ یکشنبه ۱ رمضان (۳۰)
۲۲ پنجشنبه ۲ ربیع ۲ (۲۹)	۲۰ جمعه ۱ جماد ۱ (۳۰)	۱۹ یکشنبه ۲ جماد ۱ (۲۹)	۱۸ دوشنبه ۱ رجب (۳۰)	۱۷ چهارشنبه ۱ شعبان (۲۹)	۱۶ پنجشنبه ۱ رمضان (۳۰)

یبلر	یا نؤار ۳۱	فیژرال ۲۸ ۲۹	مارت ۳۱	آپریل ۳۰	مای ۳۱	ایيون ۳۰
۱۹۳۳	۱۵ شنبه ۱ شوال (۲۹)	۱۳ یکشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۱۵ سهشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)	۱۳ چهارشنبه ۱ محرم (۳۰) * (۱۳۵۲)	۱۳ جمعه ۱ صفر (۲۹)	۱۱ شنبه ۱ ربیع (۳۰)
۱۹۳۴	۴ چهارشنبه ۱ شوال (۲۹)	۲ پنجشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۴ شنبه ۱ ذوالحجه (۳۰)	۳ دوشنبه ۱ محرم (۳۰) (۱۳۵۳)	۳ چهارشنبه ۱ صفر (۲۹)	۱ پنجشنبه ۱ ربیع (۳۰)
۱۹۳۵	۲۳ سهشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۲۲ پنجشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)	۲۳ جمعه ۱ محرم (۳۰) (۱۳۵۴)	۲۲ یکشنبه ۱ صفر (۲۹)	۲۱ دوشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۲۰ چهارشنبه ۲ ربیع (۲۹)
۱۹۳۶	۱۲ شنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۱۱ دوشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)	۱۱ سهشنبه ۱ محرم (۳۰) * (۱۳۵۵)	۱۰ پنجشنبه ۱ صفر (۲۹)	۹ جمعه ۱ ربیع (۳۰)	۸ یکشنبه ۲ ربیع (۲۹)
۱۹۳۷	۳۰ جمعه ۱ ذوالحجه (۳۰)		۱ یکشنبه ۳ محرم (۱۳۵۶) ۳۱ سهشنبه ۱ صفر (۲۹)	۲۹ چهارشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۲۹ جمعه ۲ ربیع (۲۹)	۲۷ شنبه ۱ اجماد (۳۰)
۱۹۳۸	۲۰ چهارشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)	۱۸ پنجشنبه ۱ محرم (۳۰) * (۱۳۵۷)	۲۰ شنبه ۱ صفر (۲۹)	۱۸ یکشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۱۸ سهشنبه ۲ ربیع (۲۹)	۱۶ چهارشنبه ۱ اجماد (۳۰)
۱۹۳۹	۹ یکشنبه ۱ ذوالحجه (۳۰)	۸ سهشنبه ۱ محرم (۲۹) * (۱۳۵۸)	۹ چهارشنبه ۱ صفر (۳۰)	۸ جمعه ۱ ربیع (۲۹)	۷ شنبه ۲ ربیع (۳۰)	۶ دوشنبه ۱ اجماد (۲۹)
۱۹۴۰	۲۸ شنبه ۱ محرم (۳۰) * (۱۳۵۹)	۲۷ دوشنبه ۱ صفر (۲۹)	۲۷ سهشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۲۶ پنجشنبه ۲ ربیع (۲۹)	۲۵ جمعه ۱ جماد (۳۰)	۲۴ یکشنبه ۲ اجماد (۲۹)
۱۹۴۱	۱۶ چهارشنبه ۱ محرم (۳۰) * (۱۳۶۰)	۱۵ جمعه ۱ صفر (۲۹)	۱۶ شنبه ۱ ربیع (۳۰)	۱۵ دوشنبه ۲ ربیع (۲۹)	۱۴ سهشنبه ۱ جماد (۳۰)	۱۳ پنجشنبه ۲ اجماد (۲۹)
۱۹۴۲	۶ دوشنبه ۱ محرم (۳۰) (۱۳۶۱)	۵ چهارشنبه ۱ صفر (۲۹)	۶ پنجشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۵ شنبه ۲ ربیع (۲۹)	۴ یکشنبه ۱ جماد (۳۰)	۳ سهشنبه ۲ اجماد (۲۹)
۱۹۴۳	۲۵ یکشنبه ۱ صفر (۲۹)	۲۳ دوشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۲۵ چهارشنبه ۲ ربیع (۲۹)	۲۳ پنجشنبه ۱ جماد (۳۰)	۲۳ شنبه ۱ جماد (۲۹)	۲۱ یکشنبه ۱ رجب (۳۰)
۱۹۴۴	۱۴ پنجشنبه ۱ صفر (۲۹)	۱۲ جمعه ۱ ربیع (۳۰)	۱۳ یکشنبه ۲ ربیع (۲۹)	۱۱ دوشنبه ۱ جماد (۳۰)	۱۱ چهارشنبه ۲ اجماد (۲۹)	۹ پنجشنبه ۱ رجب (۳۰)
۱۹۴۵	۳ سهشنبه ۱ صفر (۲۹)	۱ چهارشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۳ جمعه ۲ ربیع (۲۹)	۱ شنبه ۱ جماد (۳۰)	۱ دوشنبه ۲ جماد (۲۹) ۳۰ سهشنبه ۱ رجب (۳۰)	۲۹ پنجشنبه ۱ شعبان (۲۹)
۱۹۴۶	۲۱ یکشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۲۰ سهشنبه ۲ ربیع (۲۹)	۲۱ چهارشنبه ۱ جماد (۳۰)	۲۰ جمعه ۲ اجماد (۲۹)	۱۹ شنبه ۱ رجب (۳۰)	۱۸ دوشنبه ۱ شعبان (۲۹)

ایول ۳۱	آؤکوست ۳۱	سینتفمبر ۳۰	اؤکتفمبر ۳۱	نویفمبر ۳۰	دیکفمبر ۳۱
۱۱ دوشنبه ۲۹) ۲ ربيع	۹ سوشنبه ۳۰) ۱ جماد	۸ پنجشنبه ۲۹) ۲ جماد	۷ جمعه ۳۰) ۱ رجب	۶ یکشنبه ۲۹) ۱ شعبان	۵ دوشنبه ۳۰) ۱ رمضان
۱ شنبه ۲۹) ۲ ربيع ۳۰) ۱ جماد ۳۱) ۱ جماد	۲۹ سوشنبه ۲۹) ۲ جماد	۲۷ چهارشنبه ۳۰) ۱ رجب	۲۷ جمعه ۲۹) ۱ شعبان	۲۵ شنبه ۳۰) ۱ رمضان	۲۵ دوشنبه ۲۹) ۱ شوال
۱۹ پنجشنبه ۳۰) ۱ جماد	۱۸ شنبه ۲۹) ۲ جماد	۱۶ یکشنبه ۳۰) ۱ رجب	۱۶ سوشنبه ۲۹) ۱ شعبان	۱۴ چهارشنبه ۳۰) ۱ رمضان	۱۴ جمعه ۲۹) ۱ شوال
۷ دوشنبه ۳۰) ۱ جماد	۶ چهارشنبه ۲۹) ۱ جماد	۴ پنجشنبه ۳۰) ۱ رجب	۴ شنبه ۲۹) ۱ شعبان	۲ یکشنبه ۳۰) ۱ رمضان	۲ سوشنبه ۲۹) ۱ شوال ۳) ۱ چهارشنبه ۳۰) ۱ ذوالقعدة
۲۷ دوشنبه ۲۹) ۲ جماد	۲۵ سوشنبه ۳۰) ۱ رجب	۲۴ پنجشنبه ۲۹) ۱ شعبان	۲۳ جمعه ۳۰) ۱ رمضان	۲۲ یکشنبه ۲۹) ۱ شوال	۲۱ دوشنبه ۳۰) ۱ ذوالقعدة
۱۶ جمعه ۲۹) ۲ جماد	۱۴ شنبه ۳۰) ۱ رجب	۱۳ دوشنبه ۲۹) ۱ شعبان	۱۲ سوشنبه ۳۰) ۱ رمضان	۱۱ پنجشنبه ۲۹) ۱ شوال	۱۰ جمعه ۳۰) ۱ ذوالقعدة
۵ سوشنبه ۳۰) ۲ جماد	۴ پنجشنبه ۳۰) ۱ رجب	۳ شنبه ۲۹) ۱ شعبان	۲ یکشنبه ۳۰) ۱ رمضان	۱ سوشنبه ۲۹) ۱ شوال ۳) ۱ چهارشنبه ۳۰) ۱ ذوالقعدة	۳۰ جمعه ۲۹) ۱ ذوالحجه
۲۳ دوشنبه ۳۰) ۱ رجب	۲۲ چهارشنبه ۲۹) ۱ شعبان	۲۰ پنجشنبه ۳۰) ۱ رمضان	۲۰ شنبه ۲۹) ۱ شوال	۱۸ یکشنبه ۳۰) ۱ ذوالقعدة	۱۸ سوشنبه ۲۹) ۱ ذوالحجه
۱۲ جمعه ۳۰) ۱ رجب	۱۱ یکشنبه ۲۹) ۱ شعبان	۹ دوشنبه ۳۰) ۱ رمضان	۹ چهارشنبه ۲۹) ۱ شوال	۷ پنجشنبه ۳۰) ۱ ذوالقعدة	۷ شنبه ۳۰) ۱ ذوالحجه
۲ چهارشنبه ۳۰) ۱ رجب	۱ جمعه ۲۹) ۱ شعبان ۳۰) ۱ رجب ۳۱) ۱ رمضان	۲۹ دوشنبه ۲۹) ۱ شوال	۲۸ سوشنبه ۳۰) ۱ ذوالقعدة	۲۷ پنجشنبه ۲۹) ۱ ذوالحجه	۲۶ جمعه ۳۰) ۱ محرم (۱۳۶۲)
۲۱ سوشنبه ۲۹) ۱ شعبان	۱۹ چهارشنبه ۳۰) ۱ رمضان	۱۸ جمعه ۲۹) ۱ شوال	۱۷ شنبه ۳۰) ۱ ذوالقعدة	۱۴ دوشنبه ۲۹) ۱ ذوالحجه	۱۵ سوشنبه ۳۰) ۱ محرم (۱۳۶۳) *
۹ شنبه ۲۹) ۱ شعبان	۷ یکشنبه ۳۰) ۱ رمضان	۶ سوشنبه ۲۹) ۱ شوال	۵ چهارشنبه ۳۰) ۱ ذوالقعدة	۴ جمعه ۳۰) ۱ ذوالحجه	۴ یکشنبه ۳۰) ۱ محرم (۱۳۶۴)
۲۸ جمعه ۳۰) ۱ رمضان	۲۷ یکشنبه ۲۹) ۱ شوال	۲۵ دوشنبه ۳۰) ۱ ذوالقعدة	۲۵ چهارشنبه ۲۹) ۱ ذوالحجه	۲۳ پنجشنبه ۳۰) ۱ محرم (۱۳۶۵)	۲۳ شنبه ۲۹) ۱ صفر
۱۷ سوشنبه ۳۰) ۱ رمضان	۱۶ پنجشنبه ۲۹) ۱ شوال	۱۴ جمعه ۳۰) ۱ ذوالقعدة	۱۴ یکشنبه ۲۹) ۱ ذوالحجه	۱۲ دوشنبه ۳۰) ۱ محرم (۱۳۶۶) *	۱۲ چهارشنبه ۲۹) ۱ صفر

یون ۳۰	مئی ۳۱	آپریل ۳۰	مارت ۳۱	۲۸ فیوژال، ۲۹	یانوار ۳۱	یلر
۷ جمعہ ۲۹ شعبان (۳۰)	۸ چارشنبه ۳۰ رجب (۳۰)	۹ سہشنبہ ۲۹ جماد ۲ (۳۰)	۱۰ یکشنبہ ۳۰ جماد ۱ (۳۰)	۹ شنبہ ۲۹ ربیع ۲ (۳۰)	۱۰ پنجشنبہ ۳۰ ربیع ۱ (۳۰)	۱۹۴۷
۲۵ پنجشنبہ ۳۰ رمضان (۳۰)	۲۷ چارشنبه ۲۹ شعبان (۲۹)	۲۷ دوشنبہ ۳۰ رجب (۳۰)	۲۹ یکشنبہ ۲۹ جماد ۲ (۲۹)	۲۸ جمعہ ۳۰ جماد ۱ (۳۰)	۳۰ پنجشنبہ ۲۹ ربیع ۲ (۲۹)	۱۹۴۸ *
۱۴ دوشنبہ ۳۰ رمضان (۳۰)	۱۶ یکشنبہ ۲۹ شعبان (۲۹)	۱۶ جمعہ ۳۰ رجب (۳۰)	۱۸ پنجشنبہ ۲۹ جماد ۲ (۲۹)	۱۶ سہشنبہ ۳۰ جماد ۱ (۳۰)	۱۸ دوشنبہ ۲۹ ربیع ۲ (۲۹)	۱۹۴۹
۴ شنبہ ۳۰ رمضان (۳۰)	۶ جمعہ ۲۹ شعبان (۲۹)	۶ چارشنبه ۳۰ رجب (۳۰)	۸ سہشنبہ ۲۹ جماد ۲ (۲۹)	۶ یکشنبہ ۳۰ جماد ۱ (۳۰)	۸ شنبہ ۲۹ ربیع ۲ (۲۹)	۱۹۵۰
۲۲ جمعہ ۲۹ شوال (۲۹)	۲۳ چارشنبه ۳۰ رمضان (۳۰)	۲۴ سہشنبہ ۲۹ شعبان (۲۹)	۲۶ یکشنبہ ۳۰ رجب (۳۰)	۲۵ شنبہ ۲۹ جماد ۲ (۲۹)	۲۶ پنجشنبہ ۳۰ جماد ۱ (۳۰)	۱۹۵۱
۱۱ سہشنبہ ۲۹ شوال (۲۹)	۱۲ یکشنبہ ۳۰ رمضان (۳۰)	۱۳ شنبہ ۲۹ شعبان (۲۹)	۱۴ پنجشنبہ ۳۰ رجب (۳۰)	۱۴ چارشنبه ۲۹ جماد ۲ (۲۹)	۱۵ دوشنبہ ۳۰ جماد ۱ (۳۰)	۱۹۵۲ *
۱ یکشنبہ ۱ شوال (۲۹) ۳۰ ذوالقعدہ (۳۰)	۲ جمعہ ۳۰ رمضان (۳۰)	۳ پنجشنبہ ۲۹ شعبان (۲۹)	۴ سہشنبہ ۳۰ رجب (۳۰)	۳ دوشنبہ ۲۹ جماد ۲ (۲۹)	۴ شنبہ ۳۰ جماد ۱ (۳۰)	۱۹۵۳
۱۹ جمعہ ۳۰ ذوالقعدہ (۳۰)	۲۱ پنجشنبہ ۲۹ شوال (۲۹)	۲۱ سہشنبہ ۳۰ رمضان (۳۰)	۲۳ دوشنبہ ۲۹ شعبان (۲۹)	۲۱ شنبہ ۳۰ رجب (۳۰)	۲۳ جمعہ ۲۹ جماد ۲ (۲۹)	۱۹۵۴
۸ سہشنبہ ۳۰ ذوالقعدہ (۳۰)	۱۰ دوشنبہ ۲۹ شوال (۲۹)	۱۰ شنبہ ۳۰ رمضان (۳۰)	۱۲ جمعہ ۲۹ شعبان (۲۹)	۱۰ چارشنبه ۳۰ رجب (۳۰)	۱۲ سہشنبہ ۲۹ جماد ۲ (۲۹)	۱۹۵۵
۲۷ سہشنبہ ۲۹ ذوالحجہ (۲۹)	۲۸ یکشنبہ ۳۰ ذوالقعدہ (۳۰)	۲۹ شنبہ ۲۹ شوال (۲۹)	۱ چارشنبه ۱ شعبان (۲۹) ۳۰ پنجشنبہ ۱ رمضان (۳۰)		۲ یکشنبہ ۱ جماد ۲ (۲۹) ۳۱ دوشنبہ ۱ رجب (۳۰)	۱۹۵۶
۱۶ شنبہ ۳۰ ذوالحجہ (۳۰) *	۱۷ پنجشنبہ ۳۰ ذوالقعدہ (۳۰)	۱۸ چارشنبه ۲۹ شوال (۲۹)	۱۹ دوشنبہ ۳۰ رمضان (۳۰)	۱۸ یکشنبہ ۲۹ شعبان (۲۹)	۱۹ جمعہ ۳۰ رجب (۳۰)	۱۹۵۷

۳۱ دیکمبر	۳۰ نویمبر	۳۱ اوتفمبر	۳۰ سینتفمبر	۳۱ آقوست	۳۱ ایول
۱ یکشنبه ۱ صفر (۳۰) ۳۱ - هشمه ۱ ربیع (۳۰)	۲ شنبه ۱ محرم (۱۳۶۷) ۲۹	۳ پنجشنبه ۱ ذوالحجه (۳۰)	۳ سهشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۵ دوشنبه ۱ شوال (۲۹)	۶ شنبه ۱ رمضان (۳۰)
۱۹ شنبه ۱ ربیع (۳۰)	۲۰ جمعه ۱ صفر (۲۹)	۲۱ چهارشنبه ۱ محرم (۱۳۶۸) ۳۰ *	۲۲ سهشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)	۲۳ یکشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۲۵ شنبه ۱ شوال (۲۹)
۹ پنجشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۱۰ چهارشنبه ۱ صفر (۲۹)	۱۱ دوشنبه ۱ محرم (۱۳۶۹) ۳۰	۱۱ شنبه ۱ ذوالحجه (۳۰) *	۱۲ پنجشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۱۴ چهارشنبه ۱ شوال (۲۹)
۲۸ چهارشنبه ۱ ربیع (۲۹)	۲۸ دوشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۳۰ یکشنبه ۱ صفر (۲۹)	۱ پنجشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹) ۳۰ جمعه ۱ محرم (۳۰) (۱۳۷۰)	۲ سهشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)	۴ دوشنبه ۱ شوال (۲۹)
۱۶ یکشنبه ۱ ربیع (۲۹)	۱۶ جمعه ۱ ربیع (۳۰)	۱۸ پنجشنبه ۱ صفر (۲۹)	۱۸ سهشنبه ۱ محرم (۱۳۷۱) ۳۰ *	۲۰ دوشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)	۲۱ شنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)
۶ جمعه ۱ ربیع (۲۹)	۶ چهارشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۸ سهشنبه ۱ صفر (۲۹)	۸ یکشنبه ۱ محرم (۱۳۷۲) ۳۰	۹ جمعه ۱ ذوالحجه (۳۰)	۱۰ چهارشنبه ۱ ذوالقعدة (۳۰)
۲۴ چهارشنبه ۱ جماد (۳۰)	۲۵ سهشنبه ۱ ربیع (۲۹)	۲۶ یکشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۲۷ شنبه ۱ صفر (۲۹)	۲۸ پنجشنبه ۱ محرم (۱۳۷۳) ۳۰	۳۰ چهارشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)
۱۳ یکشنبه ۱ جماد (۳۰)	۱۴ شنبه ۱ ربیع (۲۹)	۱۵ پنجشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۱۶ چهارشنبه ۱ صفر (۲۹)	۱۷ دوشنبه ۱ محرم (۱۳۷۴) ۳۰ *	۱۹ یکشنبه ۱ ذوالحجه (۲۹)
۳ جمعه ۱ جماد (۳۰)	۳ چهارشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۵ سهشنبه ۱ ربیع (۲۹)	۵ یکشنبه ۱ صفر (۳۰)	۷ شنبه ۱ محرم (۱۳۷۵) ۲۹ *	۸ پنجشنبه ۱ ذوالحجه (۳۰) *
۲۱ پنجشنبه ۱ جماد (۲۹)	۲۱ سهشنبه ۱ جماد (۳۰)	۲۳ دوشنبه ۱ ربیع (۲۹)	۲۳ شنبه ۱ ربیع (۳۰)	۲۵ جمعه ۱ صفر (۲۹)	۲۶ چهارشنبه ۱ محرم (۱۳۷۶) ۳۰ *
۱۱ سهشنبه ۱ جماد (۲۹)	۱۱ یکشنبه ۱ جماد (۳۰)	۱۳ شنبه ۱ ربیع (۲۹)	۱۳ پنجشنبه ۱ ربیع (۳۰)	۱۵ چهارشنبه ۱ صفر (۲۹)	۱۶ دوشنبه ۱ محرم (۱۳۷۷) ۳۰

(۱۵) (حقوق اسلاميه) رشدى مکتىپلرنىڭ شاگردلىرى ئۈچۈن تەرتىپ قىلىنىشى. معاشرە، معاملە، موارثە، وحاكىمە خصوصلارنىڭ اسلام دىنى طرفىدىن بۇيۇرۇلۇش قانۇن و نظاملارنى بيان قىلماقچىغان **(۴)** جىزلىك كىتابى. حاضرده (ميراث و مقاسمە) اسملى **(۳)** نچى جىزىنى نىشراولنىشى. بهاسى **(۱۰)** تىيىنىر.

(۱۶) (انباء الانبياء) مفصل فصوص انبياء و تاريخ دىنى كىتابى. حاضرده فقط بىر نچى جىزىنى نىشراولنىشى. بهاسى **(۳۰)** تىيىنىر.

(۱۷) (دروس شفاهيه) مدرسەلەردە ورشدى مکتىپلەردە عربچە اوقۇمغە باشلامىش بىر نچى صنف شاگردلىرى ئۈچۈن تاليف قىلىنىش لغات و مكالمە عربچە كىتابى. عرب لسانىنى عملى و شفاهى طريق ايله تەلىم قىلىق ئۈچۈن موافق رەوشدە، عربى اغتلا، خىلە و مكالمەلەر منتظم و تدرىجى بىر سىستەم اوزىرىدە **(۷۵)** دىسلىك ايتۇب تەرتىپ ايدىلىشى. بو كىتاب ايله هر بر هوسلى واجتهدالى كىشى، معلمىن باشقە اوزىدىن اوزى عربچە سۆزلەشۈرگە و عربى كىتابلارنى مطالعە قىلۇرغە ئۈيرەنىك مىكىنىر. هر درسى بىر تىيىن اولارق جىمۇعنىڭ بهاسى **(۷۵)** تىيىنىر.

(۱۸) (استفتاح) تركى تىلدە منتظم صرف عربى كىتابى. بهاسى **(۳۰)** تىيىنىر.

(۱۹) (استكمال) تركى تىلدە منتظم نحو عربى كىتابى. بو كىتابدە قواعد نحو يە ياۋروپا لسانلارنىڭ نحو قاعدەلرى سىستەمىدە منتظم صورتدە تەرتىپ ايدىلىشى. بهاسى **(۳۰)** تىيىنىر.

(۲۰) (قوانين نحويه) مدرسەلەرنىڭ ۲ نچى صنف شاگردلىرى ئۈچۈن تاليف قىلىنىش نحو كىتابى. بو كىتابدە نحو قاعدەلرى اسلوب جىدىدە اوزىرە عربچە بىك سەهل عبارە ايله بيان قىلىنىشى. بهاسى **(۲۰)** تىيىنىر.

(۲۱) (میزان الافكار) عربى عبارە منطق جىدىد كىتابى. بو كىتابدە علم منطق قاعدەلرى ياۋروپا دار الفنونلارنىڭ فلسفە شەبەسىدە تدرىس قىلىنىدە اولان تەرتىپ و اصطلاحات اوزىرە بىك يىگىل اسلوب ايله بيان قىلىنىشى. قواعد جىدىدە منطقىدەن ماعدا علم روح و علم مباحثەنىڭ مەم مسئلەلرىنى و فنون و معارفنى تەقسىماتىنى شامل **(۲۰۸)** صفحەلەك بىر كىتابى. بهاسى **(۵۰)** تىيىنىر.

(۲۲) (فرائد) بو كىتابدە آلتى يۈزدىن زىيادە آداب و اخلاق اسلامىگە دائىر خىدەت شريفلار تركىچە تەرجىمەلرى ايله جىمە قىلىنىشى. قواعد عربىيە اوقۇغان شاگردلەرگە تطبیق قواعد ئۈچۈن والوغ كىيىسەرگە اخلاق اسلامىنىڭ اساسىدىن خىردار اولمق ئۈچۈن نائىدەلى جىمۇعەدەر. بهاسى **(۳۰)** تىيىنىر.

(۲۳) (جهان) قازان تركىسنىچە جۇغرافىا جىمۇعەسىدىر. بهاسى **(۳۰)** تىيىنىر.

(۲۴) (ترجمان روسی) تدرىجى و عملى طريق اوزىرە روسچە سۆزلەشۈرگە و روسى كىتابلارنى مطالعە قىلۇرغە ئۈيرەتمەك ئۈچۈن مكالمە روسىيە جىمۇعەسىدىر. بهاسى **(۲۰)** تىيىنىر.

اۋشبو كىتابلار قازاندا و باشقە شەھەرلەردە مشهور اسلام كىتاپچىلارنىڭ ساتلىقىدە دىر.

Адресь: Гадій Низамовичъ Максудовъ.
Казань, Мѣщанская ул. соб. домъ.